

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Učitel a jeho úloha při odhalování domácího násilí na dětech

Bakalářská práce

Studijní program:

B7506 Speciální pedagogika

Studijní obor:

Speciální pedagogika pro vychovatele

Autor práce:

Karolína Mrázová

Vedoucí práce:

PaedDr. Jana Paukertová, Ph.D.

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Zadání bakalářské práce

Učitel a jeho úloha při odhalování domácího násilí na dětech

Jméno a příjmení: **Karolína Mrázová**
Osobní číslo: P19000586
Studijní program: B7506 Speciální pedagogika
Studijní obor: Speciální pedagogika pro vychovatele
Zadávací katedra: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky
Akademický rok: **2020/2021**

Zásady pro vypracování:

Cíl bakalářské práce: Popsat úlohu učitele při odhalování domácího násilí na dětech a zjistit, jaké varovné signály upozorní učitele na domácí násilí na dětech.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava výzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

Metody: Rozhovor

Při zpracování bakalářské práce budu postupovat v souladu s pokyny vedoucí práce.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce: tištěná/elektronická
Jazyk práce: Čeština

Seznam odborné literatury:

- DUNOVSKÝ, Jiří, DYTRYCH, Zdeněk, MATĚJČEK, Zdeněk, 1995. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada. ISBN 80-7169-192-5.
- ELLIOTTOVÁ, Michele, 1997. *Jak ochránit své dítě*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-034-0.
- JEDLIČKA, Richard, 2004. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis. ISBN 80-7312-038-0.
- LAZAROVÁ, Bohumíra, 2005. *Netradiční role učitele: O situacích pomoci, krize a poradenství ve školní praxi*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-169-0.
- MATĚJČEK, Zdeněk, et al. 2002. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada. ISBN 80-247-0332-7.
- ŠEVČÍK, Drahomír, ŠPATENKOVÁ, Naděžda, 2011. *Domácí násill: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-690-2.

Vedoucí práce: PaedDr. Jana Paukertová, Ph.D.
Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání práce: 20. dubna 2021
Předpokládaný termín odevzdání: 30. dubna 2022

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Pavel Kliment, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 11. června 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

7. července 2022

Karolína Mrázová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé bakalářské práce paní PaedDr. Janě Paukertové, Ph.D., za její čas, odborné vedení, cenné rady a ochotu. Dále bych také chtěla poděkovat všem učitelkám, které byly ochotny zúčastnit se mého průzkumu.

ANOTACE

Tématem bakalářská práce je Učitel a jeho úloha při odhalování domácího násilí na dětech. Hlavním cílem této práce je popsat úlohu a možnosti učitele při odhalování domácího násilí na dětech a zjistit, jaké varovné signály je na ně upozorní. Práce je rozdělena na část teoretickou a empirickou. První kapitola teoretické části se zabývá definicí, znaky, formami, aktéry, příčinami, cyklem, prevencí a legislativou domácího násilí. Druhá kapitola se věnuje dětem jako obětem domácího násilí. Dále jsou zde popsány nejčastější formy a důsledky domácího násilí na dětech. Významnou kapitolou v teoretické části je poslední kapitola „Učitel“, která se věnuje definici povolání učitele, jeho osobnosti a kompetencím. Uvedená kapitola popisuje úlohu učitele při odhalování domácího násilí. V této kapitole je pozornost zaměřena na úlohu učitele v oblasti prevence, komunikace s dítětem – obětí domácího násilí, oznamovací povinnosti, spolupráce s poradenskými pracovníky ve škole a s vybranými organizacemi a také na jeho znalosti týkající se organizací. Empirická část se nejprve věnuje průzkumu, který se uskutečnil prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru s učiteli, kteří během své pedagogické praxe odhalili domácí násilí na dětech. Výsledky z rozhovorů jsou vyhodnoceny a shrnuty na konci této kapitoly. V závěru práce najdeme i možná doporučení, jak násilí na dětech předcházet, odhalovat a řešit.

Klíčová slova: domácí násilí, násilná osoba, oběť, rodiče, dítě, učitel, škola, signály možného násilí, odhalování

ANNOTATION

The topic of the bachelor thesis is the Teacher and his role in detecting domestic violence against children. The main goal of this work is to describe the role and possibilities of the teacher in detecting domestic violence against children and to find out what warning signs alert them to it. The work is divided into a theoretical and an empirical part. The first chapter of the theoretical part deals with the definition, signs, forms, actors, causes, cycle, prevention and legislation of domestic violence. The second chapter deals with children as victims of domestic violence. Furthermore, the most common forms and consequences of domestic violence against children are described here. An important chapter in the theoretical part is the last chapter "Teacher", which is devoted to the definition of the teacher's profession, his personality and competences. The given chapter describes the role of the teacher in detecting domestic violence. In this chapter, attention is focused on the role of the teacher in the field of prevention, communication with the child – a victim of domestic violence, reporting obligations, cooperation with counseling staff at school and with selected organizations, as well as his knowledge of organizations. The empirical part first deals with the survey, which was carried out through a semi-structured interview with teachers who discovered domestic violence against children during their teaching practice. The results from the interviews are evaluated and summarized at the end of this chapter. At the end of the work, we will also find possible recommendations on how to prevent, detect and solve violence against children.

Keywords: domestic violence, violent person, victim, parents, child, teacher, school, signs of possible violence, detection

Obsah

Seznam obrázků a tabulek.....	10
Seznam použitých zkratk.....	11
Úvod.....	12
TEORETICKÁ ČÁST.....	14
1 Domácí násilí.....	14
1.1 Znaky domácího násilí.....	15
1.2 Formy domácího násilí.....	17
1.2.1 Fyzické násilí.....	18
1.2.2 Psychické násilí.....	19
1.2.3 Sexuální násilí.....	19
1.2.4 Ekonomické násilí.....	20
1.2.5 Sociální násilí.....	20
1.3 Aktéři domácího násilí.....	20
1.4 Příčiny domácího násilí.....	21
1.5 Cyklus domácího násilí.....	24
1.6 Prevence domácího násilí.....	25
1.7 Legislativa domácího násilí v České republice.....	27
2 Děti jako oběti domácího násilí.....	29
2.1 Nejčastější formy domácího násilí na dětech.....	30
2.2 Dopady domácího násilí na dětech.....	32
3 Učitel.....	34
3.1 Úloha učitele při odhalování domácího násilí na dětech.....	35
3.1.1 Úloha učitele v oblasti prevence.....	38
3.1.2 Komunikace s dítětem – obětí domácího násilí.....	39
3.1.3 Oznamovací povinnost.....	41
3.1.4 Spolupráce učitele s poradenskými pracovníky ve škole.....	41
3.1.5 Znalosti učitele a spolupráce se vybranými organizacemi.....	42
EMPIRICKÁ ČÁST.....	46
4 Metodologie průzkumného šetření.....	46
5 Cíle průzkumu.....	48
6 Výběr průzkumného vzorku.....	48
7 Charakteristika průzkumného vzorku.....	48

8 Průběh průzkumu.....	49
9 Vyhodnocení získaných dat.....	50
10 Analýza dat.....	51
10.1 Rozpoznání domácího násilí.....	52
10.2 Postupy při odhalování domácího násilí.....	56
11 Diskuze.....	61
12 Navrhovaná doporučení.....	65
Závěr.....	67
Zdroje.....	69
Seznam příloh.....	75

Seznam obrázků a tabulek

Obr. 1: Duluthský model kontroly a moci (Ševčík, Špatenková 2011, s. 48).....	18
Obr. 2: Čtyři fáze cyklu násilí (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 53).....	25
Tabulka 1: Základní údaje o respondentkách.....	49
Tabulka 2: Podkapitoly, kategorie a kódy.....	51
Tabulka 3: Rozpoznání domácího násilí.....	52
Tabulka 4: Postupy při odhalování domácího násilí.....	56

Seznam použitých zkratk

CAN – Child Abuse and Neglect

OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí

o. p. s. – obecně prospěšná společnost

ZDVOP – Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Úvod

Domácí násilí páchané na dětech je velkým společenským problémem a jeho aktuálnost je vysoká vzhledem k jeho stoupajícímu výskytu. Uvedený fenomén se odehrává za zavřenými dveřmi, kde oběť, v tomto případě dítě, prožívá bolest a trýzeň. Právě za těmito dveřmi (domova), má být dětem poskytnuto bezpečí a láska, nikoliv utrpení. Je důležité před tímto problémem nezavírat oči a řešit ho, např. vyhledat a poskytnout pomoc osobám, v tomto případě dětem, které zažívají domácí násilí.

V případě domácího násilí páchaného na dětech má učitel klíčovou roli, jelikož je druhou osobou po rodičích, která má k dětem velmi blízko a je s nimi v každodenním kontaktu. Díky tomu může zpozorovat různé varovné signály, které ho mohou upozornit na to, že dítě může být ohrožené domácím násilím. Učitel se stává také důvěrníkem dítěte a poskytuje mu základní pomoc. Proto je důležité, aby učitel uměl rozeznat projevy domácího násilí a věděl, jak má následně postupovat.

Tématem bakalářské práce je Učitel a jeho úloha při odhalování domácího násilí na dětech. Autorka si toto téma vybrala z důvodu, že nedávno zhlédla dokumentární film *Utrpení Gabriela* Fernandezeho. Dokument pojednává o případu osmiletého Gabriela, který zemřel v důsledku dlouhodobého brutálního týrání ze strany rodičů. Autorku v uvedeném filmu zaujal přístup učitelky (k dané situaci), která v případě tohoto chlapce upozornila systém sociální péče o děti na podezření domácího násilí. To byl důvod, proč si autorka vybrala uvedené téma pro svou práci, jelikož se chtěla o uvedeném fenoménu více dozvědět, ale především chtěla zjistit, jak má učitel postupovat při odhalování domácího násilí na dětech a kam až sahají jeho kompetence.

Bakalářská práce je členěna na teoretickou a empirickou část. Teoretická část je dělena do tří kapitol a několika podkapitol. První kapitola je členěna do 7 podkapitol. Úvodní část této kapitoly se zabývá definicí domácího násilí. První podkapitola se zaměřuje na znaky domácího násilí. Následující podkapitola je věnována formám uvedeného fenoménu a jsou zde popsány základní formy násilí, a to fyzické, psychické, sexuální, ekonomické a sociální. V další podkapitole jsou charakterizováni aktéři domácího násilí. Čtvrtá podkapitola popisuje příčiny domácího násilí, pátá se zabývá cyklem uvedeného fenoménu. Šestá podkapitola je věnována prevenci domácího násilí a poslední je zaměřena na legislativu domácího násilí v České republice.

Druhá kapitola této práce je zaměřena na děti jako oběti domácího násilí. První podkapitola charakterizuje nejčastější formy domácího násilí páchaného na dětech. V další podkapitole jsou popsány dopady domácího násilí na dětech.

Úvod třetí kapitoly teoretické části se věnuje charakteristice pojmu učitel a je zde popsána jeho osobnost a kompetence. První podkapitola je zaměřena na úlohu učitele při odhalování domácího násilí na dětech a dále se člení na další podkapitoly, které popisují úlohu učitele v oblasti prevence, komunikace s dítětem – obětí domácího násilí, oznamovací povinnost, spolupráci s poradenskými pracovníky a s vybranými organizacemi a jeho znalosti týkající se organizací.

Empirická část je členěna do devíti kapitol a dvou podkapitol. První kapitola se zabývá metodologií průzkumného šetření, kde je charakterizována použitá metoda tohoto průzkumu. Další kapitola popisuje cíle této práce. Součástí empirické části je také výběr a charakteristika průzkumného vzorku, průběh průzkumu, vyhodnocení a analýza získaných dat.

Průzkumné šetření této práce má za cíl popsat úlohu učitele při odhalování domácího násilí na dětech a zjistit, jaké varovné signály na ně učitele upozorní. K naplnění stanovených cílů bylo zvoleno kvalitativní průzkumné šetření za využití polostrukturovaného rozhovoru vedeného s řadou učitelů, kteří během své pedagogické praxe odhalili domácí násilí páchané na dítěti. Průzkumného šetření se zúčastnily čtyři učitelky ze základních škol v Libereckém kraji. Získaná data jsou analyzována metodou zakotvené teorie a poté otevřeným kódováním. Poslední kapitola empirické části je zaměřena na diskuzi, v níž jsou zodpovězeny dvě průzkumné otázky. V závěru uvedené kapitoly jsou uvedena navrhovaná doporučení.

TEORETICKÁ ČÁST

Teoretická část této bakalářské práce je rozdělena do tří hlavních kapitol a několika podkapitol, které poskytují a zároveň vysvětlují základní i klíčové pojmy, které jsou podstatné pro pochopení problematiky, již se tato práce týká.

1 Domácí násilí

V současné době existuje nespočet definic domácího násilí, protože je tento pojem obtížně definovatelný. Proto také nebyla z psychologického a z právního hlediska prozatím stanovena jednotná definice pojmu domácího násilí, která by byla užívaná v odborných publikacích. Kromě toho přesné vymezení pojmu a terminologie domácího násilí neexistuje ani v mezinárodních platných dokumentech, ani v právních úpravách. Mnohé definice jsou však v podstatě stejné a v některých ohledech se opakují (podobné a společné rysy domácího násilí). Jako příklad jsou uvedeny tyto definice domácího násilí.

Podle Špatenkové lze pojem domácí násilí vymežit jako „*bezprávně vynucenou nadvládu některého člena rodiny nad jiným členem, resp. členy*“ (Špatenková 2011, s. 110).

Naopak Bednářová uvádí, že se „*domácím násilím zpravidla označuje týrání a násilné jednání, odehrávající se mezi osobami blízkými žijícími spolu ve společném bytě nebo domě, kdy jedna násilná osoba získává a udržuje nad druhou moc a kontrolu. Jedná se o fyzické i slovní útoky, tělesné týrání, omezování osobní svobody, vydírání, sexuální zneužívání, výhrůžky apod.*“ (Bednářová a kol. 2006, s. 6).

Pojem domácí násilí vymezuje i autorka Úlehlová, která uvádí, že „*domácí násilí zahrnuje všechny formy fyzického, psychického, sexuálního a ekonomického násilí, pro které je charakteristické opakování, dlouhodobost a zvyšující se tendence jednotlivých incidentů*“ (Úlehlová a kol. 2009, s. 11).

Za další definici domácího násilí v širším slova smyslu lze považovat definici, kterou v roce 1985 formulovala Rada Evropy a jež zní takto: „*Násilné chování v rodině zahrnuje jakýkoliv čin nebo opomenutí, spáchané v rámci rodiny některým z jejích členů, které podkopávají život, tělesnou nebo duševní integritu nebo svobodu jiného*

člena stejné rodiny nebo vážně poškozují rozvoj jeho osobnosti“ (Matoušková 2013, s. 23).

Domácí násilí taktéž vymezuje i Světová zdravotnická organizace WHO, která tento pojem definuje jako: *„úmyslné použití či hrozbu použití fyzické síly nebo moci proti sobě, jiné osobě, proti skupině či komunitě, a to síly (moci), která má, nebo s vysokou pravděpodobností bude mít, za následek poranění, smrt, psychickou újmu, poruchu vývoje či osobnosti.“* (Haškovcová 2004, s. 13).

Obecně lze říci, že domácí násilí je sociálně-patologický jev (označení pro jev, který společnost označuje za nežádoucí, protože porušuje morální, sociální a právní normy společnosti) probíhající mezi členy domácnosti. Tento jev má nepříznivý vliv na oběť a rovněž ji může poškozovat, např. narušení psychické rovnováhy, poškození rozvoje osobnosti nebo omezování svobody. Jednotlivé rysy se neustále opakují, např. jedná se o násilí v rodině, ve společné domácnosti, o agresivní chování, které se opakuje a stupňuje a je skryté okolní společnosti. Aby se jednalo o domácí násilí, tak tento jev musí splňovat všechny klíčové znaky, jejichž podrobný popis uvádí následující podkapitola (Králičková a kol. 2011, s. 5).

1.1 Znaky domácího násilí

Identifikace domácího násilí je podmíněna splněním těchto základních znaků: opakování a dlouhodobé násilí, eskalace, jasné a neměnné rozdělení rolí (oběť a násilník) a je páčáno v soukromí (skryto před veřejností). Především eskalace, opakování a dlouhodobost násilných činů jsou výhradně specifickými znaky domácího násilí. Pokud některý z těchto uvedených rysů chybí, nemůže se jednat o domácí násilí, ale o jiný typ rodinného problému. Avšak s největší pravděpodobností chybějící znak brzy rodinný problém doplní a zahájí proces domácího násilí (Ševčík, Špatenková 2011, s. 37).

K charakteristickým znakům domácího násilí podle Fryštáka a Střílkové patří:

- **Násilí**

Násilné incidenty mohou mít mnoho podob, často se jedná o kombinaci několika forem. Nejčastěji se vyskytuje v kombinaci fyzického a psychického násilí. V jednotlivých případech je trvale zastoupeno fyzické napadení i psychické ponižování

ohrožené osoby. Psychické a sexuální formy domácího násilí jsou poměrně vzácné (není přítomné fyzické násilí) (Střílková, Fryšták 2009, s. 14).

- **Opakování a dlouhodobost**

Jednorázový incident nelze považovat za domácí násilí, i když má na oběť významné dopady. Oproti tomu domácí násilí probíhá opakovaně, dlouhodobě, vyvíjí se v čase a má svoji historii (Střílková, Fryšták 2009, s. 14).

- **Eskalace násilí**

Domácí násilí je proces, který se vyznačuje rostoucí intenzitou, což znamená, že se chování násilné osoby postupně zhoršuje. Na začátku nejprve dochází k útokům proti lidské důstojnosti, postupem času se k tomuto jednání přidávají i útoky proti zdraví, které v poslední fázi mohou vyústit v útoky proti lidskému životu. Kromě eskalace násilí dochází ke zkracování období klidu, a to vlivem rozvíjení agrese (vzniká tzv. spirála násilí) (Střílková, Fryšták 2009, s. 14).

- **Vzájemná blízkost osob**

Oběť a pachatel jsou osobami blízkými, to znamená, že jsou citově, sociálně a ekonomicky vzájemně propojeni. Domácí násilí se může objevit ve skutečném partnerském vztahu dvou lidí (manželství, partnerství), nebo v mezigeneračním vztahu mezi rodiči a dětmi (Střílková, Fryšták 2009, s. 14).

- **Uplatnění moci a kontroly**

Je očividné, kdo je obětí a kdo je pachatelem (násilníkem). Především postavení mezi těmito dvěma aktéry je nerovné a jejich role se v opakovaných případech nemění. Pachatel vykonává kontrolu nad životem oběti především v její sociální i ekonomické oblasti. A také skrz násilí uplatňuje svou moc nad každodenním životem oběti. Násilný čin není rozpor, hádka či rvačka, kde se role oběti a pachatele vyměňují (Střílková, Fryšták 2009, s. 14).

- **Komplikovaný, ambivalentní postoj oběti k pachateli**

Oběti domácího násilí se chovají odlišně než oběti, které jsou poškozené cizím pachatelem. Ve většině případů oběti domácího násilí po incidentu vyhledávají pomoc, ale nakonec svůj postoj mohou změnit. Příčinou může být psychický nátlak a oprávněné obavy, že oběti budou nadále bydlet v domě či v bytě s násilníkem (Střílková, Fryšták 2009, s. 14).

- **Páchání násilí v soukromí**

K násilným činům často dochází beze svědků, nejčastěji v soukromí v bytě či v domě, ale i na jiných místech (např. hotel, chata). K jednotlivým útokům, které odpovídají modelu domácího násilí, může docházet i na veřejných místech (Střílková, Fryšták 2009, s. 15).

1.2 Formy domácího násilí

Obecně platí, že veškeré formy domácího násilí mají jednotný cíl – získat moc a udržet si úplnou kontrolu nad druhou osobou. Osoby násilné k tomu využívají různé množství strategií a uchylují se nejen k ponižování, zastrašování, obviňování, izolaci, ale také i k bití a k fyzickému násilí. V literatuře doposud nejsou sjednoceny jednotlivé formy domácího násilí, každý autor má vlastní koncepci jeho typologie. Ale bez ohledu na to lze rozeznat několik základních forem zmíněného jevu (Ševčík, Špatenková 2011, s. 47). Většina autorů rozděluje domácí násilí na fyzické, psychické a sexuální. Ovšem někteří autoři k těmto čtyřem základním formám přidávají další jako, např. sociální izolaci a pronásledování (Úlehlová a kol. 2009, s. 13), zneužívání „práv“ muže (Střílková, Fryšták 2009, s. 15), zastrašování, vyčerpání, citové týrání a vydírání (Voňková, Huňková 2004, s. 21).

Uvedené typy domácího násilí se vyskytují jednotlivě nebo v kombinaci. Nejčastější kombinací je fyzické a psychické násilí. Například psychické, ekonomické a sociální násilí jsou typickým rysem především mezigeneračního a transgeneračního násilí, tj. násilí dětí či vnuků vůči svým rodičům a prarodičům (Machalová 2014, s. 35).

Obr. 3 Duluthský model kontroly a moci (upraveno)

Obr. 1: Duluthský model kontroly a moci (Ševčík, Špatenková 2011, s. 48)

1.2.1 Fyzické násilí

Fyzické násilí je považováno za nejzřejmější a nejhrubší formu domácího násilí, a to kvůli svým následkům – viditelné modřiny, podlitiny, šrámy, zlomeniny a jizvy. V mnoha případech fyzické násilí navazuje na probíhající psychické násilí, kdy zmíněná forma posiluje a umocňuje současnou dominanci násilníka. Uvedené násilí zahrnuje řadu chování, jejichž hlavním záměrem je ublížit, způsobit bolet, zranění, fyzické utrpení i zastrašení (Ševčík, Špatenková 2011, s. 48).

Jedná se, např. o bití rukou či předměty (páskem), mlácení o zeď či o zem, fackování, udeření pěstí, kopání, bodání, kousání, strkání, škrcení, popáleniny, svazování, vytrhávání vlasů, ohrožování zbraní. Toto jednání může být obráceno přímo proti oběti nebo proti osobám, které jsou oběti blízké. Za fyzické násilí lze považovat i promyšlené akty, např. opuštění oběti na nebezpečném místě či v těžce řešitelné

situaci, zabránění vyhledání lékařské pomoci i nezodpovědnost za volantem (Ševčík, Špatenková 2011, s. 48–49).

Fyzické útoky jsou nejvíce nebezpečné v situaci, kdy je páchá násilník pod vlivem návykových látek, alkoholu nebo v důsledku duševního onemocnění, kdy je jeho sebeovládání výrazně sniženo (Paprsteinová a kol. 2019, s. 16).

1.2.2 Psychické násilí

Psychické týrání bývá také pojmenováno jako psychologické, emocionální či citové. „*Jde o vyvolávání duševního utrpení, duševní úzkosti, bolesti nebo strasti*“ (Ševčík, Špatenková 2011, s. 49). Jedná se o nejčastější formu násilí, která se vyskytuje ve všech situacích domácího násilí a často přetrvává i v jiných formách násilí. Navíc tuto formu nelze jednoduše rozeznat, jelikož nezanechává na těle žádné viditelné stopy (modřiny, otevřené rány, zlomeniny). Součástí psychického násilí je i citové vydírání a manipulace s osobními věcmi, jako je ničení osobních věcí, ke kterým má oběť citový vztah (Paprsteinová a kol. 2019, s. 15–16).

Násilná osoba se snaží oběť psychicky rozrušit ponižováním, nadávkami, urážkami, vulgárnostmi, zesměšňováním, nepodloženým obviňováním, terorizováním i vydíráním (Střílková, Fryšták 2009, s. 15). Toto násilí může mít podobu verbální i neverbální. Do verbální podoby patří slovní útoky, urážení, ponižování, zakazování, hanlivé oslovování, vyhrožování apod. Naopak do neverbální podoby spadá úmyslné ničení oblíbených věcí (Ševčík, Špatenková 2011, s. 49).

Toto chování má nepříznivý vliv především na sebevědomí, sebepojetí, sebedůvěru a na sebeúctu ohrožené osoby. Rovněž vede k nejistotě a k oslabení až ke ztrátě objektivitu (Ševčík, Špatenková 2011, s. 49).

1.2.3 Sexuální násilí

Sexuální forma násilí se vyskytuje nejvíce mezi partnery, přičemž obětí je často žena. Tento násilný čin lze definovat jako „*nedobrovolný sexuální kontakt jakéhokoli druhu, resp. jako jakoukoliv situaci, kdy je ohrožená osoba nucena se podílet na nežádoucích, nebezpečných nebo ponižujících sexuálních aktivitách*“ (Ševčík, Špatenková 2011, s. 51).

Poměrně často dochází i k omezování osobní svobody oběti nebo ke znásilnění. Sexuální násilí je extrémně intenzivní a nečekaná událost, z toho důvodů je těžké pro

oběti o něm hovořit. Sexuální události jsou obvykle zjištěny až po delší době (Ševčík, Špatenková 2011, s. 51).

1.2.4 Ekonomické násilí

Ekonomická forma násilí se vyznačuje omezováním přístupu k penězům, přidělováním financí na základě chování a poslušnosti, neposkytováním prostředků na chod domácnosti či na děti, naprostou kontrolou nad příjmy i výdaji, snahou zakázat partnerovi chodit do zaměstnání nebo naopak ho donutit pracovat, odepřením či omezováním stravy. Tato forma násilí rovněž zahrnuje i zneužívání věcí ohrožené osoby, např. neoprávněné zacházení s majetkem (rozprodání) (Ševčík, Špatenková 2011, s. 50).

Záměrem pachatele je vytvoření ekonomické závislosti oběti, aby ztratila možnost dělat věci sama. Ohrožená osoba není schopna opustit domov či vyhledat pomoc, a to kvůli nedostatku financí. Stejně tak se domnívá, že není žádný způsob, jak odejít, protože nemá žádný zdroj vlastních příjmů, aby mohla začít znova (Conwayová 2007, s. 18).

1.2.5 Sociální násilí

Mezi sociální formy násilí patří zakazování či kontrola kontaktů s příbuznými a s přáteli, neustálá kontrola, sledování a vyslýchání ohledně toho, kam a s kým jde ohrožená osoba a co bude dělat, využívání dětí či druhých osob jako prostředku k donucování oběti (Ševčík, Špatenková 2011, s. 50).

Tento typ násilí se může vystupňovat až do naprosté izolace ohrožené osoby. K tomu pachatel využívá různé promyšlené taktiky, např. odposlouchávání telefonních hovorů, čtení korespondence, nucení k opakovanému stěhování, aby oběť nebyla v blízkosti své rodiny a neměla možnost navazovat přátelství v místě bydliště. Násilná osoba využívá sociální izolaci k tomu, aby zabránila veřejnosti být informována o chování a incidentech násilí. Oběti se tedy nemůže dostat pomoci prostřednictvím komunikace s okolím (např. přivoláním policie) (Conwayová 2007, s. 19).

1.3 Aktéři domácího násilí

Hlavními aktéry domácího násilí je násilná osoba (agresor, pachatel) a ohrožená osoba (oběť). Na jedné straně domácího násilí se nachází agresor, jehož cílem

je ovládnout, kontrolovat a záměrně ubližovat oběti. Na druhé straně je ohrožená osoba, které hrozí různé formy domácího násilí, které narušují nebo ohrožují její duševní a fyzické zdraví.

Násilná osoba

Pachatelem domácího násilí může být kdokoliv ve společné domácnosti bez ohledu na jeho postavení v rodině. Agresorem může být muž, žena či starší člověk bez ohledu na sociální třídu ve společnosti či vzdělání. Rovněž násilná osoba obecně pochází z nejrůznějších socioekonomických, rasových, národních a náboženských skupin a její chování doma se zcela liší od chování před jinými lidmi (projev rozdvojené osobnosti). Mezi typické rysy pachatele domácího násilí patří – nedostačující kontrola impulzů, nízké sebevědomí, nepřiměřená stresová reakce, špatná činnost ega, extrémní žárlivost, sex jako způsob, jak zvýšit náklonnost k sebeúctě, či víra v patriarchální rodinu (Králičková a kol. 2011, s. 8–9).

Ohrožená osoba

Kdokoliv se může stát ohroženou osobou, ale typickými skupinami obětí domácího násilí jsou nejčastěji ženy, děti, senioři, lidé se zdravotním postižením nebo lidé z jiného sociokulturního prostředí (tj. cizinci, uprchlíci). Existuje několik kategorií obětí podle různých kritérií, např. podle pohlaví (muži, ženy), podle věku (děti, mladí dospělí, dospělí, senioři), podle vztahu (osoby příbuzné, známé a cizí), podle chování (bezohledné, agresivní a provokativní), podle životního stylu (rizikové povolání – např. taxikář) (Úlehlová a kol. 2009, s. 30).

1.4 Příčiny domácího násilí

U domácího násilí nelze jednoznačně stanovit konkrétní příčinu, jelikož jeho vznik je podmíněn několika činiteli.

Mezi ně patří:

- **Společnost** – její postoje a hodnoty (toleranční postoj k domácímu násilí, tabuizace domácího násilí, lhostejný, vyhýbavý postoj okolí, přetrvávají patriarchální mínění o rodině (otec hlavou rodiny) (Úlehlová a kol. 2009, s. 16).
- **Rodinná výchova** – násilné vzorce chování se předávají mezi generacemi, ztotožňování se s agresivními typy chování (Úlehlová a kol. 2009, s. 16).

- **Osobnostní charakteristiky násilníka** – tendence k vyšší agresivitě, labilitě, neshodám, neschopnost řešit problémy jinak než násilím, závislosti, psychické problémy či psychiatrické onemocnění, poruchy osobnosti (Úlehlová a kol. 2009, s. 16).
- **Sociální situace vyvolávající stres** – nedostatek finančních prostředků, nezaměstnanost, sociální izolace, ztráta člena rodiny, rodinných vazeb (Úlehlová a kol. 2009, s. 16).

Existuje mnoho různých teorií, které se snaží objasnit příčiny domácího násilí. Jejich vznik můžeme datovat od 70. let minulého století a označují se jako jednofaktorové (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 32).

Tyto teorie vysvětlují vznik domácího násilí pouze z jednoho hlediska:

- **Biologicko-genetické teorie** – objasňují obecné predispozice k agresivnímu chování, z toho důvodu byly brzy překonány (Ševčík, Špatenková 2011, s. 33).
- **Sociologické teorie** – překrývají se a jsou v podstatě inspirovány feministickým přístupem. Původ násilí vidí v používání moci a kontroly muže nad ženou v patriarchálním světě (společnost, kde mají muži kontrolu nad ženami), který je založen na genderových rolích (pojem, který označuje sdílená očekávání, vlastnosti a chování jedince vázící se na jeho příslušnost k mužskému či ženskému pohlaví) (Střílková, Fryšták 2009, s. 17).
- **Psychologické teorie** – zaměřují se na osobnost a psychiku násilníka a tvrdí, že příčina násilí spočívá v povahových zvláštностech násilné osoby (stres, drogová závislost, alkoholismus, psychická porucha) a dále na oběť domácího násilí (typická ohrožená osoba má snížené sebevědomí) (Střílková, Fryšták 2009, s. 16).

V současnosti mají větší váhu multifaktorové teorie, které pojem domácí násilí chápou jako víceúrovňový jev, na němž se podílejí všechny faktory. Nejznámější teorií příčin domácího násilí je **teorie D. G. Duttona** (Střílková, Fryšták 2009, s. 17).

Uvedená teorie popisuje čtyři roviny příčiny:

1. **Makrosystémové příčiny** – domácí násilí je způsobeno patriarchální hierarchií hodnot, tj. přesvědčením, že muž zastává ve společnosti vůdčí postavení (Voňková, Huňková 2004, s. 57)

2. **Exosystémové příčiny** – jedná se o dopady formálních a neformálních struktur společnosti a životních situací na jedince (např. nízký příjem, nezaměstnanost, nízké dosažené vzdělání) (Voňková, Huňková 2004, s. 57).
3. **Mikrosystémové příčiny** – patří sem obzvlášť rodina a rizika, jež vyplývají z podstaty rodinného života (Voňková, Huňková 2004, s. 57).
4. **Ontogenetické příčiny** – konkrétně se zabývají individuálním popisem násilné osoby, oběti a jejich vzájemné působení (Voňková, Huňková 2004, s. 57).

V případě domácího násilí páchaného na dětech lze multifaktorovou teorii vysvětlit takto:

- **Ontogenetický vývoj dítěte** – má jistě velký vliv na rozvíjení vztahu rodič – dítě. Ukázalo se, že existují určité vlastnosti dítěte ovlivňující začátek týrání. Bylo zjištěno, že určité biologické činitele jsou častější u týraných dětí ve srovnání s běžnou dětskou populací. Mezi uvedené faktory patří nízká porodní hmotnost, předčasně narozené děti, vrozené nebo získané tělesné či mentální vady (Špeciánová 2003, s. 62).
- **Mikrosystém rodiny** – označuje ekonomické a sociální postavení rodiny, výchovné styly v rodině, rodinnou strukturu či nepřiměřený projev citu vůči dítěti i mezi rodiči navzájem. Všechny tyto faktory a mnohé další hrají důležitou roli při týrání dítěte (Špeciánová 2003, s. 63).
- **Ekosystém** – znamená interakci mezi rodičem a dítětem, mezi manžely, mezi dítětem, okolím a společností. Jde o vliv životních struktur a situací, s nimiž se konkrétní člověk v průběhu svého života setkává. Ke zneužívání uvnitř rodiny přispívají faktory jako např. nízký příjem, nezaměstnanost, nízké dosažené vzdělání (Špeciánová 2003, s. 64).
- **Makrosystém** – součástí jsou především kulturní a duchovní hodnoty celé společnosti, které mají vliv na postavení dítěte ve společnosti. Tento systém odpovídá zákonům vytvořeným na ochranu dětí. Makrosystém také ukazuje vliv médií (hromadných sdělovacích prostředků – televize, filmu, rozhlasu, internetu apod.) Média často nabízí prezentaci brutality, která zvyšuje pravděpodobnost tolerování násilných činů (Špeciánová 2003, s. 64).

1.5 Cyklus domácího násilí

Domácí násilí se může zdát jako nepředvídatelné, ale ve skutečnosti se řídí určitým vzorem známým jako cyklus domácího násilí. První, kdo tento cyklus popsal, byla Leonore Wakler v roce 1979. Uvedená autorka objasnila čtyři fáze domácího násilí s různou délkou a časovým intervalem, který se s opakováním cyklu zkracuje. Každá fáze je charakterizována typickým chováním pachatele. Tento cyklus je velmi těžké prolomit a utéct z něj, protože všechny etapy se nepřetržitě opakují, ale jejich intenzita se postupně zvyšuje. Vzniká kruh (spirála), který vytváří závislost ohrožené osoby na agresorovi. Tento celý cyklus se většinou opakuje, dokud není nějakým způsobem přerušeno. Může trvat i různě dlouhou dobu (hodiny, dny, roky). V této souvislosti by mělo být domácí násilí zobrazováno spíše jako spirála než jako kruh, jak je obvyklé v současné literatuře (Ševčík, Špatenková 2011, s. 52–53).

Cyklus domácího násilí zahrnuje čtyři fáze:

1. Fáze napětí

V první fázi „atmosféra houstne“ a bezprostředně přechází do etapy násilí. Komunikace mezi partnery není dobrá. Násilná osoba projevuje nespokojenost, rozčílenost, žárlivost, impulzivnost, podrážděnost a neustále vše kritizuje nebo znehodnocuje. Oběť v této fázi pocítuje strach a úzkost a snaží se násilníkovým výpadům předejít nebo je zastavit (snaží se mu ve všem vyhovět, podvoluje se, obviňuje sama sebe) (Ševčík, Špatenková 2011, s. 54).

2. Fáze násilí

Fáze násilí je definována jeho totálním propuknutím. Násilná osoba rozbíjí věci, vyhrožuje oběti, usiluje o získání moci nad obětí a rovněž se jí snaží úplně ovládnout. K emocionálním a psychickým podobám týrání se přidává i fyzické násilí, a to v podobě kopání, svazování, škrcení, strkání a mlácení. Výskyt fyzického násilí závisí na historii vztahu. Oběť prožívá nadměrný strach, úzkost a propadá zoufalství. Ve většině případů tuto fázi ohrožená osoba „přežije“ s pohmožděninami nebo zlomeninami. Agresor začíná používat násilí jako přijatelný prostředek kontroly a nátlaku (Ševčík, Špatenková 2011, s. 54).

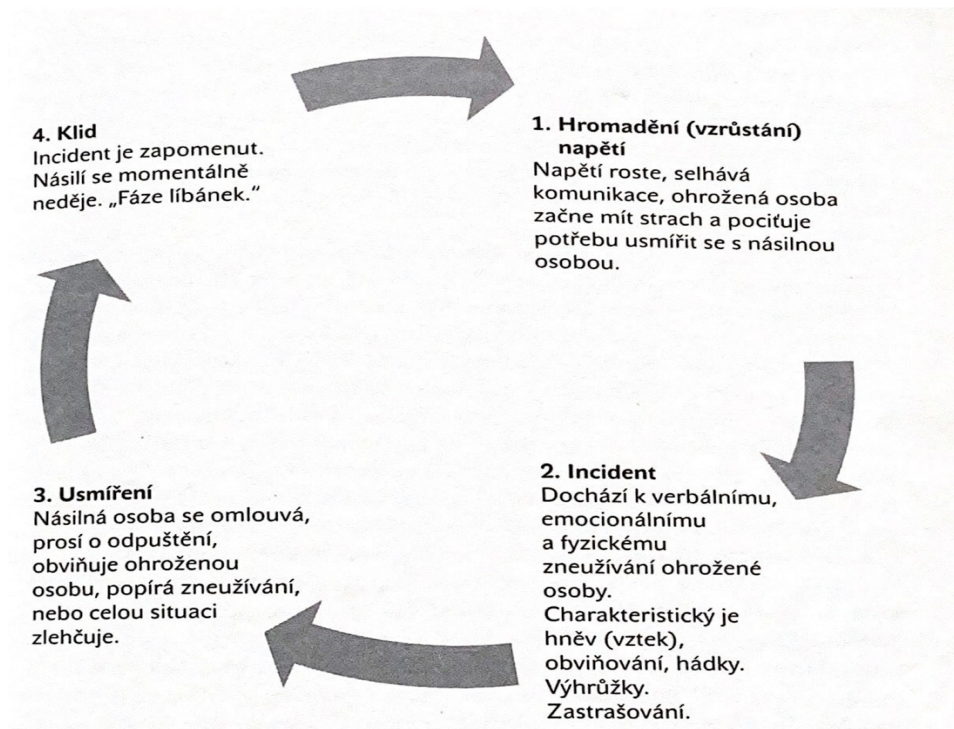
3. Fáze usmíření, líbánek

Pro tuto fázi je charakteristické, že se násilná osoba obává, že by mohla ztratit moc a kontrolu nad obětí, a proto mění taktiku svého chování – omlouvá se a slibuje,

že se už nic podobného nebude opakovat. Kromě toho agresor za své jednání cítí vinu a projevuje lítost, smutek a lásku ke druhé osobě, nebo spíše to předstírá. Jestliže tato strategie selže, agresor vyhrožuje sebevraždou, nebo obviňuje oběť z propuknutí násilí. Druhá osoba často věří slibům o tom, že se situace zlepší a ve vztahu s násilnou osobou zůstává. Bohužel daná situace nevydrží dlouho a opět dochází k násilnému chování a k jeho stupňování (Ševčík, Špatenková 2011, s. 54).

4. Fáze klidu

Fáze klidu bývá někdy součástí fáze usmíření, líbánek. Vyznačuje se poměrným klidem a nedochází k výrazným incidentům ve vztahu. Mohou nastat situace, kdy osoba násilná dodržela některé ze svých slibů a ohrožená osoba věří, že násilné chování bylo odvráceno. Problémy však setrvávají, pozvolna a postupně narůstají, až znovu přesáhnou do fáze napětí (Ševčík, Špatenková 2011, s. 55).

Obr. 2: Čtyři fáze cyklu násilí (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 53)

1.6 Prevence domácího násilí

Důsledná prevence je podstatou úspěchu nejen v oblasti domácího násilí. Je velmi podstatné jasně a jednoduše popsat problém domácího násilí (kdo je „nepřítel“ a jak se projevuje), aby se dostal co do největšího povědomí veřejnost (jak se tento jev pozná), a zvýšit vnímavost společnosti vůči němu (je to domácí násilí a nemělo by být

tolerováno, protože to není „v pořádku“). Uvedené informace by měly být hlavním úkolem primární prevence. Pro rozlišení prevence se rozlišuje prevence primární, sekundární a terciární (Ševčík, Špatenková 2011, s. 151).

Primární prevence

Primární prevence je orientována na celou populaci, a proto působí v širokém měřítku bez ohledu na míru ohrožení kriminalitou jednotlivce nebo rizikovitost kriminality (představuje trestnou činnost, také i výskyt trestných činů je reprezentován celkovým počtem trestných činů spáchaných na daném území za určité časový úsek) (Jedlička 2004, s. 445).

Uvedená prevence usiluje o eliminaci potenciálního rizika domácího násilí, tedy o snížení míry nových případů domácího násilí v populaci. Nejvíce účinným opatřením v tomto směru je rozumná volba partnera, dostatečné poučení, co je v rodině nebo ve vztahu obecně pokládáno za „normální“, ale co se absolutně netoleruje (bití, ponižování), vytvoření rodinného zázemí. V tomto kontextu jsou důležité dobré vztahy v původní rodině, budování sebedůvěry, sebehodnoty a sebeúcty, vzdělávací programy center primární prevence (odborná centra poskytující služby primární prevence specifické pro základní a střední školy) (Ševčík, Špatenková 2011, s. 151–152).

Sekundární prevence

Sekundární prevence se orientuje na potenciální oběti, pachatele a kriminální situace. Také zdůrazňuje včasnou identifikaci domácností ohrožených mírou domácího násilí. Ohrožené mohou být domácnosti s rodičem či rodiči závislými na návykových látkách nebo alkoholu, s nezaměstnanými rodiči, chudobou, kriminální minulostí jednoho z partnerů či jedinci, kteří vyrostli v násilném prostředí. Sekundární prevence má navíc za cíl tento jev včas odhalit a zabránit jeho zhoršení (Ševčík, Špatenková 2011, s. 152).

Významnou roli v této oblasti mají pomáhající profese (komplexní název pro veškeré profese zaměřující se na pomoc ostatních), např. učitelé, sociální pracovníci, policie, psychologové, lékaři i terapeuti, kteří zajišťují včasnou diagnostiku domácího násilí a účinnou intervenci. Tato prevence může mít i formu krizové intervence (pomoc přímého kontaktu, která se orientuje na akutní problémy postiženého v akutních krizových situacích), poradenství nebo přímé terapie, která je poskytována pachatelům domácího násilí (Ševčík, Špatenková 2011, s. 153).

Terciární prevence

Terciární prevence je založena na tom, že k domácímu násilí v rodině skutečně došlo. Tato prevence má za cíl snížit či eliminovat nepříznivé dopady domácího násilí, předcházet opakování násilného chování, opět začlenit osobu násilnou do společnosti a zlepšit její život. Dále se specializuje na reedukační (převýchovu) a resocializační (znovuzavedení do společnosti) aktivity a na komplexní sociální služby včetně ubytování a sociálních dávek (Ševčík, Špatenková 2011, s. 153).

1.7 Legislativa domácího násilí v České republice

Stát musí pečlivě a komplexně chránit (dítě) ohrožené v oblasti domácího násilí. Přestože má obecnou povinnost nezasahovat do rodinných vztahů, soukromí a neporušovat právo na rodinný život, v situacích, kdy je ohroženo domácím násilím dítě, musí stát porušit svůj závazek (Hrušáková a kol. 2017, s. 341).

Do roku 2007 nebylo domácí násilí v českém právním řádu definováno. Problematice uvedeného jevu je však v posledních letech věnována stále větší pozornost. Nynější legislativa (zákonodárná moc – oprávnění vydávat zákony) nyní poskytuje Policii České republiky pomoc a možnost vykázat osobu násilnou z bydlení, které sdílí s ohroženou osobou. Dále umožňuje podporu více intervenčních center a upravuje stíhání násilníka za trestné činy spáchané na oběti. Až od 1. ledna 2007 nabyl účinnost zákon č. 135/2006 Sb., na ochranu před domácím násilím, který zásadně změnil situaci ohrožené osoby. Uvedený zákon novelizoval (aktualizoval znění) tyto zákony: zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, zákon 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České republiky v sociálním zařízení, novela zákona č. 359/1991 Sb., o sociálně právní ochraně dětí (Vitoušová, Durdík).

Dalším významným zákonem v této oblasti je zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, upravující práva obětí trestných činů, nárok na finanční, psychologickou, sociální a právní pomoc a odkazuje na ochranu a pomoc obětem nejen domácího násilí (Zákon č. 45/2013 Sb., § 1, § 4).

Ústavněprávní ochrana

Ústavněprávní ochrana před domácím násilím je poskytována především prostřednictvím rozhodnutí předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod a také prostřednictvím ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (Zákon č. 2/1993 Sb.).

Veřejnoprávní ochrana

Veřejnoprávní ochrana zahrnuje ustanovení zejména v oblasti trestního práva, a to v rámci některých trestných činů. Základním předpisem v této oblasti je zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, dále pak i zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, a zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích. Podle těchto zákonů dochází k potrestání pachatele, který spáchal domácí násilí na dítěti (Zákon č. 251/2016 Sb.).

Dále zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, upravuje v oblasti domácího násilí možnost institutu vykázání, a to především v § 44 odstavec 1 (Zákon č. 273/2008 S., § 44).

Naopak zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, obsahuje ve věci domácího násilí řadu ustanovení, na jejichž základě lze za čin domácího násilí uložit trest jedná se, např. o trestný čin: „*týrání osob žijících ve společném obydlí*“ (Zákon č. 40/2009 Sb., § 199), „*týrání svěřené osoby*“ (Zákona č. 40/2009 Sb., § 198), „*trestný čin ublížení na zdraví*“ (Zákona č. 40/2009 Sb., § 146), „*těžké ublížení na zdraví*“ (Zákona č. 40/2009 Sb., § 145), „*omezování osobní svobody*“ (Zákona č. 40/2009 Sb., § 171), „*ohrožování výchovy dítěte*“ (Zákona č. 40/2009 Sb., § 201) nebo „*zanedbání povinné výživy*“ (Zákona č. 40/2009 Sb., § 196).

Soukromoprávní ochrana

I v soukromoprávní ochraně se nachází určitá ustanovení související s domácím násilím. Patří sem především zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve kterém je zakotveno ustanovení o domácím násilí, zejména v § 751–752 (Zákon č. 89/2012 Sb., § 751, Zákon č. 89/2012 Sb., § 752).

Do uvedené právní ochrany patří i zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. V tomto zákoně je zakotvena oznamovací povinnost orgánů sociálně právní ochrany dětí, a to vůči orgánům, které jsou činné v trestním řízení, v případě

podezření na násilné chování mezi rodiči či osobami odpovědnými za výchovu dětí (Zákon č. 359/1999 Sb., § 6).

Také sem patří i zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, který upravuje procesní stránku řízení o předběžných opatřeních ve věcech ochrany před domácím násilím. Tento institut slouží k dočasné úpravě poměrů nezletilého dítěte ohroženého domácím násilím nebo pokud je obětí domácího násilí, tak o něj bude náležitě postaráno a bude vychován (Zákona č. 292/2013 Sb., oddíl 2).

2 Děti jako oběti domácího násilí

Většina případů domácího násilí zahrnuje děti jako oběti, a to ve všech věkových kategoriích – od kojenců až po adolescenty. V současné době opakované studie odborníků ukázaly varovný fakt, že asi 62–85% dětí zažívá násilí. V souladu s tím Světová zdravotnická organizace klasifikovala domácí násilí jako psychické týrání dětí (Čírtková 2009, s. 242).

Jelikož je tato kapitola zaměřena na děti – oběti domácího násilí, lze je označit za přímé oběti domácího násilí, protože proti nim ze strany rodiče/rodičů je směřováno fyzické, psychické či sexuální násilí (Ševčík, Špatenková 2011, s. 120).

Existují rizikové situace, ve kterých se mohou ocitnout děti, které jsou/budou vystaveny domácímu násilí. Jedná se především o situace, kdy jsou děti vychovávány v rodině, kde jsou vystaveny pravidelnému stresu, konfliktům, alkoholu, drogám nebo pocházejí z nefunkční či méně funkční rodiny (Houbová a kol. 2008, s. 231). Právě děti, které vyrůstají v rodině postižené domácím násilím, nedokážou danou situaci pochopit, vyhodnotit nebo se bránit, proto jsou považovány za nejslabší článek. Situace je složitější, protože násilnou osobou je/jsou rodič/rodiče, tedy osoba, která je dětem nejbližší. Kromě toho děti mají obtíže vyrovnat se s okolnostmi, smutkem, hněvem, bolestí, úzkostí a strachem z ublížení a ze smrti. Také se často domnívají, že jsou příčinou domácího násilí, např. proto, že neposlouchají, nepomáhají v domácnosti, pořádně si neuklízí hračky nebo se neučí podle představ rodičů. Při takovém uspořádání děti zažívají pocity sebeobviňování. Hledají chybu v sobě a cítí se zcela zodpovědní za násilné chování rodiče/rodičů (Stopnasili.cz).

Jako rizikovou situaci v rodině lze vnímat i mlčení mezi rodiči. Pokud rodiče procházejí obdobím, kdy spolu nemluví, může se stát, že rodinná atmosféra je naplněna

intenzivní agresivitou. Nejenže děti tuto situaci velmi vnímají, ale je napaden a ohrožen jejich pocit bezpečí a jistoty (Matějček et. al. 2002, s. 15).

V určitém věku mohou děti podat poměrně realistické a věrohodné svědectví o tom, co doma prožívají, např. tělesné, psychické týrání nebo sexuální zneužívání. Z toho důvodu musí dospělí při jednání s dětmi brát jejich prohlášení se vší vážností (Matějček et. al. 2002, s. 118).

2.1 Nejčastější formy domácího násilí na dětech

Podle autorky Špeciánové patří mezi nejčastější formy domácího násilí páchaného na dětech tělesné týrání (aktivní či pasivní), psychické týrání, sexuální zneužívání, zanedbávání i zvláštní formy týrání (Špeciánová 2003, s. 56).

Tělesné týrání (aktivní)

Zahrnuje všechny násilné činy vůči dítěti, které mají za následek zranění, ať už fyzické (bití, tělesné trestání, popálení) nebo duševní. Nejčastěji bývají touto formou týrány děti do tří let (Špeciánová 2003, s. 20).

Nejčastějšími formami tělesného ubližování dětí je kopání, kousání, bití rukou nebo pomocí vařečky, rákosky, gumovou hadicí, řezání, pálení cigaretou nebo zápalkou, kroucení a svázání končetin a trhání vlasů (Pöthe 1999, s. 35).

Příčina tělesného týrání spočívá v tom, že rodiče nezvládají svou nadměrnou a nekontrolovanou agresi a své negativní emoce a agresi si vybíjí na dětech (Pöthe 1999, s. 37).

Tělesné týrání (pasivní)

Zahrnuje neuspokojování nejpodstatnějších fyzických potřeb dítěte, včetně péče o ně. Tato forma domácího násilí se vyskytuje u rodičů, kteří mají psychické poruchy či jsou značně zaostalí. Tato skupina může také zahrnovat opomenutí v péči o dítě, které má za následek zranění či smrt (Špeciánová 2003, s. 21).

Psychické týrání

Může mít podobu slovních útoků na sebedůvěru dítěte, opakovaného ponižování, urážek, odmítání či zavrhování dítěte. Mohou sem patřit i situace, kdy je dítě násilně izolováno a kontrolováno nebo je vystaveno nepřijatelným požadavkům ze strany rodiče/rodičů, jež není schopné zvládnout (např. sportovní nebo školní výkon) (Špeciánová 2003, s. 21).

K psychickému týráni často dochází u dětí, jejichž rodiče se rozvádějí nebo s dětmi manipulují, ať už po rozvodu, nebo během společného soužití. Avšak mnoho dětí zažívá psychické týráni zejména v rodině (Dunovský a kol. 1995, s. 45).

Sexuální zneužívání

Zahrnuje jakýkoliv akt dotýkání se dítěte se sexuálním podtextem a pohlavní styk s dítětem. Tato forma se dělí na bezdotykovou (nátlak na dítě, aby si prohlíželo pornografické časopisy, pořizování dětské pornografie, neslušné odhalování intimních částí těla (genitálií pachatele) a dotykovou (osahávání, znásilnění, pohlavní styk, dítě provozující prostituci či komerční pornografii) (Elliottová 1995, s. 50).

Zanedbávání

Je vnímáno jako nedostatek péče, která vede k vážnému ohrožení vývoje dítěte nebo k nebezpečí pro dítě. Zanedbávání lze rozdělit na tělesné zanedbávání (představuje neuspokojování tělesných potřeb dítěte, tj. neposkytnutí přiměřeného jídla, přístřeší, oblečení, péče a ochrany zdraví), citové zanedbávání (spočívá v nenaplňování emocionálních potřeb dítěte, zejména náklonnosti k dítěti a pocitu sounáležitosti), zanedbávání vzdělání (jedná se o neschopnost dát dítěti příležitost dosáhnout svého plného vzdělávacího potenciálu, např. častá nepřítomnost ve škole, dětská práce doma i mimo ni) a zanedbávání v oblasti zdravotní péče (Špeciánová 2003, s. 24).

Zvláštní formy týráni

Patří sem organizované zneužívání dětí, rituální zneužívání (je vymezeno jako jednání s dětmi ve spojení se symboly náboženského či nadpřirozeného charakteru a jako součást organizovaného společenství) i systémové týráni (jedná se o týráni páchané systémem, který má za cíl pomáhat chránit dítě a jeho rodinu) (Špeciánová 2003, s. 26).

Všechny uvedené formy domácího násilí na dětech vedou k syndromu CAN (syndrom týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte) podle definice Zdravotní komise Rady Evropy z roku 1992. Syndrom CAN lze popsat i následovně: „jde o poškození fyzického, psychického nebo sociálního stavu a vývoje dítěte, které vzniká v důsledku jakéhokoli nenáhodného jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby a které je v dané společnosti a kultuře hodnoceno jako nepřijatelné“ (Bechyňová 2007, s. 73).

2.2 Dopady domácího násilí na dětech

Dopady domácího násilí na děti mohou být nejrůznějšího charakteru. Záleží na několika faktorech, především na věku a osobnosti dítěte, charakteru domácího násilí a sociální podpoře během něj a po něm. Existují hlavní psychosociální důsledky domácího násilí na dětech, kam patří opožděný vývoj, agresivita, úzkost, problémy ve školním prospěchu a poruchy spánku. Je důležité poznamenat, že často zmiňované dopady provázejí děti od dětství až do smrti, tzn. že je lze rozdělit na krátkodobé (apatie, strach, noční pomočování, nezřetelná výslovnost apod.) a na dlouhodobé (sociální izolace, záchvaty paniky, nadměrná závislost na ostatních lidech). Obecně lze důsledky domácího násilí rozdělit na fyzické, psychické, na důsledky v oblasti chování a sociálních vztahů a na důsledky v oblasti školního výkonu (Čírtková 2020, s. 177–178).

Mezi fyzické dopady domácího násilí patří:

- zdravotní potíže – bolesti břicha, hlavy, nevolnosti,
- poruchy spánku, noční můry,
- vyčerpanost,
- poruchy stravování,
- snížená reakce na bolest,
- opakovaně snížená imunita (Sobotková 2016, s. 6).

Mezi psychické dopady domácího násilí patří:

- posttraumatická stresová porucha,
- psychosomatické onemocnění – bolesti hlavy a břicha,
- opožděný psychomotorický vývoj (především u dětí do 3 let),
- emoční kolísavost,
- neurózy (duševní nerovnováha, která způsobuje stres a úzkost),
- poruchy osobnosti,
- regresivní chování (návrat k vývojově méně vyspělému typu chování, např. cucání palce, noční pomočování, žvatlání),
- nízké sebevědomí,
- pocity vzteku, smutku, úzkosti a deprese,
- poruchy příjmu potravy,

- únik do návykového chování (drogy a alkohol),
- sebevražedné sklony (Hronová a kol. 2008, s. 8–11).

Mezi dopady domácího násilí v oblasti jednání a sociálních vztahů patří:

- izolace – děti nemají žádné kamarády,
- nedůvěra a strach k druhým lidem,
- nejistota a bojácnost,
- agresivní chování – fyzické i verbální útoky,
- neschopnost navázat hlubší vztah,
- špatná schopnost řešit konflikty,
- sklon k opakování rodinných vzorců,
- útěky z domova,
- problémy s autoritou,
- porušování pravidel a nerespektování hranic (Hronová a kol. 2008, s. 8–9).

Mezi dopady domácího násilí v oblasti školního výkonu patří:

- neschopnost se soustředit, roztěkanost a zaujatost na vzpomínky a pocity z domácího násilí,
- snížená celková školní výkonnost,
- obecná snížená kvalita a rozsah ukládání nových informací do paměti – děti si hůře osvojují novou látku,
- větší upjatost a podrážděnost v třídním kolektivu,
- narušené vztahy mezi vrstevníky,
- pozice dětí v třídním kolektivu je degradovaná,
- dítě může být obětí nebo agresorem šikany,
- odpor jít po škole domů,
- nevhodné chování ve škole – agresivní chování (Dušková 2014, s. 2–3).

Dalším závažným dopadem domácího násilí na dětech je citová deprivace. Dochází k tomu, že je narušen vztah mezi matkou a dítětem. Dítě je citově zraněné a postrádá pocit stabilní a spolehlivé lásky, důvěry a bezpečí, tudíž své citové strádání se snaží uspokojit jiným způsobem. Například se často upne na sourozence, učitele nebo může dosáhnout uspokojení, např. soustředěním se na jídlo či hromadění věcí. Následky citové deprivace se následně projevují komunikačními problémy, nepřiměřeným

využíváním mentální kapacity, zhoršeným školním prospěchem, změněným emočním prožíváním, nedostatkem empatie v mezilidských vztazích a v hodnotové hierarchii (Vágnerová 2008, s. 601).

Děti, které byly vystaveny domácímu násilí, jsou hluboce traumatizovány a jejich negativní zážitky se odrazí v jejich budoucnosti. Promítají se zejména do předávaných vzorců chování, kdy se děti učí problémovému chování od svých rodičů a vnímají ho jako přijatelný způsob řešení konfliktních situací. Je vysoká pravděpodobnost, že se získané agresivní chování promítne do budoucího partnerského života nebo do budoucí role rodičů (Ševčík, Špatenková 2011, s. 121).

3 Učitel

V současné době definuje odborná literatura pojem „učitel“ různými způsoby. Například autor Jůva definuje učitele jako iniciátora a organizátora výchovného a vzdělávacího procesu, který *„koncipuje obsah výchovně-vzdělávací činnosti ve shodě s výchozími pedagogickými dokumenty, provádí vstupní, průběžnou i výstupní diagnózu úrovně jednotlivců i celé skupiny, rozhoduje o nasazení vhodných prostředků, forem a metod výchovně-vzdělávacího působení, vyhodnocuje dosahované výsledky a vhodně modifikuje výchovný proces ve shodě s věkovými a individuálními zvláštnostmi vychovávaných jedinců a skupin a s přihlédnutím k podmínkám, za kterých se výchova koná“* (Jůva 2001, s. 55).

Aby mohl učitel vykonávat svou práci, musí splňovat řadu vymezených předpokladů uvedených v zákoně o pedagogických pracovnících. Patří mezi ně způsobilost k právním úkonům, odborná kvalifikace, bezúhonnost, tělesná zdatnost a prokázaná znalost českého jazyka. Učitel musí mít vysokoškolskou kvalifikaci získanou v akreditovaném magisterském programu v oboru, ve kterém bude vyučovat (Zákon č. 563/2004 Sb.).

Osobnost učitele

Učitel musí být vybaven určitými vlastnostmi a dovednostmi, protože jeho osobnost je nejdůležitějším pozitivním i negativním stimulantem pro učení a chování žáků. Osobnost učitele by měla mít podle autora Jůvy podstatné kvality, které se rozdělují do několika základních rovin. Patří mezi ně učitelova hodnotová orientace (přijetí demokratického systému hodnot), vzdělání učitele (všeobecné i odborné

vzdělání) a osobnostní charakteristika a dovednosti (např. spravedlnost, komunikativnost, tvořivost, pedagogický optimismus a pozitivní vztah k dětem) (Jůva 2001, s. 56–58).

Kompetence učitele

Aby učitel mohl efektivně vykonávat svou profesi, musí mít určité kompetence, které mu mohou být nápomocny i při odhalování domácího násilí na dětech. Pojem kompetence učitele lze v pedagogice definovat jako: *„komplex způsobilostí, kterými by měl být vybaven učitel, aby mohl efektivně vyučovat, vychovávat i zdokonalovat svoji pedagogickou činnost, a které by měly být vytvářeny a modifikovány u studentů učitelství“* (Švec 1999, s. 52).

Dělení kompetencí učitele není zcela zřejmé a liší se podle různých autorů. Například autor Švec navrhl pracovní verzi vhodných kompetencí učitele, které rozčlenil do tří skupin:

1. kompetence k vyučování a výchově (zahrnuje několik kompetencí najednou – psychopedagogickou, diagnostickou a komunikativní),
2. osobnostní kompetence (kreativita, flexibilita, empatie),
3. rozvíjející kompetence (souhrn mnoha kompetencí najednou – adaptivní, informační, výzkumná, seberefektivní, autoregulační kompetence) (Lazarová 2008, s. 23).

Naopak autorka Lazarová uvádí i krizově intervenční kompetenci, která prokazuje schopnost učitele plně a efektivně využít specifické dovednosti, znalosti a zkušenosti v neobvyklých situacích. Součástí této kompetence je i schopnost učitele poskytovat poradenství a sociální podporu, neboť uvedené kompetence jsou často potřebné pro krizové řízení (Lazarová 2008, s. 25).

3.1 Úloha učitele při odhalování domácího násilí na dětech

„Škola by nikdy neměla bagatelizovat projevy dětí. Učitel je povinen dítě vyslechnout, jestliže se mu svěří. Jako každý občan má povinnost oznámit podezření na sociálně právní ochranu dětí a na policii. Je třeba znát mechanismus domácího násilí a řešit situaci, i když oběť nesouhlasí s oznámením. Ve všech řízeních má být podle Úmluvy dbáno na blaho dítěte“ (Hrubá 2006/2007, s. 15–16).

Úloha učitele při odhalování domácího násilí je velmi důležitá, jelikož je učitel druhou osobou po rodičích, která je v každodenním kontaktu s dětmi, a proto může včas zaznamenat různé varovné signály nebo odchylky od běžného chování dítěte. Je potřeba, aby před nimi nezavíral oči a již při sebemenším podezření se snažil dítě více sledovat, projevit o něj zájem, poskytnout mu základní pomoc, být mu oporou, stabilizovat jeho psychický stav, především ho vyslechnout a poskytnout mu prostor pro vyjádření pocitů v soukromí, poskytnout mu potřebné informace týkající se této problematiky (prevence), přizvat poradenské pracovníky na škole či odborníky na řešení problému, kteří se mu věnují, a ohlásit své podezření příslušným orgánům, které incident prošetří. V této situaci je učitel nenahraditelnou osobou při prvním kontaktu s dítětem, jež je obětí domácího násilí. Proto je důležité, aby učitel věděl, jak má v takové situaci postupovat, protože nevhodný zásah může vést k jeho nárůstu a děti mohou být ohroženy (Cimrmannová 2013, s. 171).

Je důležité zmínit, že učitel nemá za úkol posuzovat domácí násilí podle svých pocitů, ale musí je posuzovat na základě chování a projevů dítěte. Zároveň učitel nemá za úkol domácí násilí „diagnostikovat“ ani zasahovat do rodiny (Hronová a kol. 2008, s. 23).

Rozpoznat domácí násilí ze strany učitele není vždy snadné, i když zaznamenává určité varovné signály. Příčinou může být špatná nebo žádná spolupráce mezi rodinou a učitelem, minimální odborná příprava učitele v této oblasti (neznalost příslušných zákonů a informací týkajících se domácího násilí) i omezená schopnost pro účinnou intervenci. Z těchto důvodů by měl učitel hledat možnosti sebevzdělávání v této problematice (Sedlák 2008, s. 95).

Učitel se o domácím násilí může dozvědět několika způsoby, které se kombinují. Lze je rozdělit na přímé (o domácím násilí se učitel může dozvědět z rozhovoru s dítětem), nepřímé (o domácím násilí se učitel může dozvědět z okolí – od spolužáků, kamarádů či příbuzných) nebo intuitivní (učitel postřehl určité známky na těle a změny v chování dítěte a domnívá se, že příčinou může být domácí násilí) (Pöthe 1999, s. 73).

Děti – oběti domácího násilí mohou vykazovat určité varovné signály, kterým by měl učitel věnovat větší pozornost, protože to mohou být první známky toho, že jsou děti ohrožené domácím násilím. Tyto příznaky lze rozdělit na nespecifické (příznaky

se vyskytují u dětí s domácím násilím, ale i u ostatních) a specifické. Často se uvedené symptomy vyskytují v kombinaci (Hronová a kol. 2008, s. 16–17).

Mezi varovné nespecifické symptomy patří:

- bolest hlavy a břicha,
- vyčerpanost a ospalost,
- potíže se soustředěním a pozorností během výuky i učení,
- zhoršená krátkodobá paměť,
- zvýšená aktivita, vznětlivost a podrážděnost,
- zvýšený stres a ostych,
- úzkost, strach a smutek,
- nejistota, nedostatek sebedůvěry a nízké sebevědomí,
- zhoršení školního prospěchu a kolísavý výkon,
- záškoláctví a útěky z domova,
- agresivní chování vůči vrstevníkům,
- poruchy příjmu potravy,
- přemýšlení o sebevraždě a pokusy o ni,
- regrese a opoždění psychomotorického vývoje (Hronová a kol. 2008, s. 17).

Specifické symptomy lze rozdělit podle formy domácího násilí, a to na fyzické, psychické a sexuální.

Mezi varovné specifické příznaky fyzického násilí patří:

- hematomy různého stáří,
- opakované zlomeniny, které jsou obvykle spontánně zhojené,
- bodová popálení způsobená cigaretou nebo rozsáhlé popáleniny,
- lysiny v důsledku vytrhání vlasů,
- natržený ušní boltec,
- vyhýbání se hodinám tělesné výchovy nebo převlékání s ostatními dětmi,
- maskování modřin či zranění pomocí oblečení (např. dítě nosí dlouhé rukávy, kalhoty v horkém počasí),
- strach z fyzického kontaktu (Hronová a kol. 2008, s. 17).

Mezi varovné specifické příznaky psychického násilí patří:

- vztek, hněv, agrese,

- zvýšená úzkost, deprese,
- plačtivost, lítostivost, smutek, lekavost,
- apatie,
- nevysvětlitelný strach,
- snížené sebehodnocení,
- obtíže v sociální komunikaci,
- regrese,
- strach z nových sociálních situací (Vaníčková 2001, s. 8–9).

Mezi varovné specifické příznaky sexuálního zneužívání patří:

- tržné rány, otoky a hematomy v oblasti genitálií a anusu,
- náhlé změny v chování – agresivní chování a vulgarismy,
- sexuální aktivita nepřiměřená danému věku – předčasně zahájený sexuální život a promiskuita (časté střídání sexuálních partnerů),
- chronické indispozice – bolesti žaludku a podbřišku,
- neochotné převlékání před hodinou tělesné výchovy,
- pomočování (Elliottová 1995, s. 52).

3.1.1 Úloha učitele v oblasti prevence

Pro děti, které doma čelí domácímu násilí, může být třída jediným bezpečným místem. Učitel by proto měl podporovat bezpečné a přívětivé školní prostředí, kde není tolerována žádná forma násilí. Proto by měla být prevence (informovanost) součástí výuky. V rámci primární prevence mohou školy zařadit domácí násilí do svých rámcově vzdělávacích programů s cílem změnit názor na domácí násilí obecně a narušit trvajících stereotypů vzorů chování pro ženy a muže. Prevenci domácího násilí lze rozdělit na prevenci pro mladší žáky (1. stupeň základní školy) a pro starší žáky (2. stupeň základní školy). V rámci prevence u mladších žáků je důležité, aby učitel dětem poskytl informace o domácím násilí, jak situaci řešit a kdo a jak jim v případě ohrožení může pomoci, případně komu mohou zatelefonovat. Preventivně by se měl učitel u starších žáků zaměřit na výchovu zdravých a nezdravých vztahů, jak se cítit bezpečně, jak zvládat vztek, na varovné signály násilí ve vztahu apod. (Hronová a kol. 2008, s. 46–48).

Úloha učitele v oblasti prevence je zaměřena především na primární prevenci. Je důležité, aby informoval žáky o existenci domácího násilí, jeho formách a seznámil je s jejich právy. Primární prevence domácího násilí by měla být součástí výuky, např. v předmětech – Člověk a jeho svět (v tematickém okruhu Lidé kolem nás, Člověk a jeho zdraví), prvouka (např. v tematickém okruhu Lidé kolem nás), přírodověda, vlastivěda (např. v tematickém okruhu Mezilidské vztahy), výchově ke zdraví (např. v tematickém okruhu Vztahy mezi lidmi a formy soužití), občanské výuce (např. v tematickém okruhu Vztahy, Řešení konfliktů) i v českém jazyce a literatuře v rámci čtení a slohové práce (např. téma Moje představa šťastné rodiny). Učitel vždy volí vhodné výukové metody a formy, které jsou přiměřené věku žákům, např. výklad informací, samostatná práce (slohová práce, referáty), diskuze, skupinová práce ve dvojicích (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání 2021, s. 47, 97, 100).

3.1.2 Komunikace s dítětem – obětí domácího násilí

Pokud má učitel podezření, že s dítětem není něco v pořádku a domnívá se, že je potřeba mu pomoci, jelikož vykazuje známky domácího násilí a může mu hrozit nebezpečí, je nezbytné, aby učitel s dítětem navázal kontakt a naplánoval rozhovor. Může ale nastat situace, že se dítě svěří učiteli samo. Průběh a forma rozhovoru musí být přizpůsobeny věku a stupni mentálního vývoje dítěte a také násilí, jemuž bylo dítě vystaveno (Hronová a kol. 2008, s. 26).

Komunikace s dítětem – obětí domácího násilí může být pro učitele těžké, protože nemusí vědět, jak se má správně ptát. Pro učitele je nezbytné, aby v této situaci zachoval klid a nevyjadřoval údiv (Hronová a kol. 2008, s. 26). Během rozhovoru je velmi důležité, aby navodil přátelské, bezpečné a důvěryhodné prostředí. Podstatné je, aby učitel k dítěti – oběti domácího násilí přistupoval empaticky, citlivě, neodsuzoval ho, ale především mu naslouchal (Paprsteinová a kol. 2019, s. 28).

Při rozhovoru s dítětem – obětí domácího násilí je důležité, aby učitel pokládal jednoduché a otevřené otázky, aby dítě mohlo samo popsat, co se mu přihodilo (např. Řekni mi, co se ti stalo..., Co se stalo dál?). Kromě toho učitel přizpůsobuje svůj slovník a pojmenování tomu, jak se vyjadřuje dítě a jak popisuje situaci. V rozhovoru by měl učitel dítěti říct, že to, co se děje doma, není jeho chyba, ale že za násilí může ten, kdo jej provádí. Také by v rozhovoru mělo zaznít, že je správné, že se dítě rozhodlo

o své situaci někomu říct a že nikdo nemá právo na násilné zacházení s ním, a to ani jeho rodina. Učitel si musí při komunikaci dávat pozor, aby ho příliš neovlivňovaly jeho emoce a nekladl dítěti sugestivní otázky či otázky, které obsahují nějaké domněnky (např. Máš modřiny od tatínka, který tě uhodil?). Učitel by navíc neměl opakovat, co mu dítě řeklo (dítě si pak může myslet, že mu učitel nevěří) a neměl by se ptát, proč se to stalo (dítě se může domnívat, že ho z násilí učitel obviňuje). V rozhovoru by neměl ani používat slova, kterým dítě nerozumí nebo která by ho mohla vyděsit (např. znásilnění, týrání). V případě, že dítě mlčí, učitel by ho neměl nutit mluvit. Je také nezbytné dítěti sdělit, že když se o problému bude mluvit, je pravděpodobnější, že se ho podaří vyřešit. Učitel musí také informovat dítě, že domácí násilí spadá do ohlašovací povinnosti a musí přijmout vhodná opatření (Hronová a kol. 2008, s. 26–28).

Pokud má učitel pocit, že dítě – oběť domácího násilí neví, jak má situaci vysvětlit, nebo je v rozpacích, může mu navrhnout jiný způsob komunikace. Může ho požádat, aby nakreslilo či zahrálo s panenkami situaci, se kterou se doma potýká (Hronová a kol. 2008, s. 27).

Komunikace s rodiči

Dalším krokem při odhalování domácího násilí ze strany učitele může být i komunikace s rodiči, i když se jedná o násilné osoby. Učitel podle prvních příznaků nemusí rozpoznat, jestli se jedná o domácí násilí či například o šikanu ve škole. Učitel by nejprve měl požádat rodiče o to, aby okomentovali, jak si vysvětlují problémy, kterých si učitel u dítěte všiml. Z rozhovoru s rodiči může učitel nepřímo zaregistrovat, zda v rodině dítěte dochází k domácímu násilí (Baudišová, Šimůnková 2005, s. 15–18).

Při rozhovoru s rodiči by se učitel měl vyvarovat jakýchkoliv odkazů na sdělení dítěte samotného. Učitel by také měl rodičům oznámit, že podezření o domácím násilí nahlásil odpovídajícím státním orgánům. Pokud je jeho podezření podloženo a rodiče jsou opravdu násilnými osobami, může nastat situace, že na sdělení rodiče nejspíše zareagují agresivně. V této situaci je podstatné, aby učitel znovu vyvrátil přesvědčení rodičů o tom, že od dítěte získal informace o možném násilném chování (Pöthe 1999, s. 76).

3.1.3 Oznamovací povinnost

Úlohou učitele v situaci, kdy zaznamenává dlouhodobé nepochybné známky násilí na dítěti či v okamžiku, kdy se mu dítě svěří, je dodržovat platnou legislativu, tj. oznamovací povinnost. Oznamovací povinnost je dle zákona trestního zákoníku (§ 367 a § 368) a dále dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí (§ 10) (Cimrmannová 2013, s. 168).

V případě potvrzeného domácího násilí, které odpovídá skutečné povaze trestného činu, má učitel povinnost tento incident ohlásit nejdříve vedení školy (řediteli) a následně Policii České republiky a orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Pokud to učitel neudělá, dopouští se trestného činu podle § 367 Nepřekážení trestného činu nebo § 368 Neoznámení trestného činu trestního zákona. Škola je povinna objasnit skutečnou situaci, která vedla k podezření z trestného činu, a samozřejmě okolnosti, za nichž se škola o podezření na trestný čin dozvěděla. Jestliže se trestný čin následně neprokáže, nelze učitele uznat vinným z pomluvy (Hronová a kol. 2014, s. 3, 10, 11).

3.1.4 Spolupráce učitele s poradenskými pracovníky ve škole

Učitel by neměl řešit situaci týkající se domácího násilí sám. Z toho důvodu je vhodné, aby se poradil se členy školního poradenského pracoviště (školním metodikem prevence, výchovným poradcem či školním psychologem). Tyto pracovníky může učitel oslovit i v situaci, pokud se mu nedaří navázat kontakt s dítětem – obětí domácího násilí. Činnost poradenských pracovníků vymezuje vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, která je novelizována vyhláškou č. 116/2011 Sb. Poradenství ve škole je realizováno činností třídního učitele ve spolupráci s výchovným poradcem, školním metodikem prevence i školním psychologem (vyhláška č. 72/2005 Sb., § 7).

Školní metodik prevence

Autor Tyšer definuje práci školního metodika prevence tímto způsobem: „*Je to pedagog, odborně připraven pro výchovné poradenství v oblasti prevence, věnuje zvláštní pozornost prevenci a sledování chování dětí a mládeže z hlediska pedagogické, psychologické a sociální normy, zjišťování negativních jevů a poruch a jejich napravování*“ (Tyšer 2006, s. 7).

Školní metodik prevence je jedním z poradenských pracovníků ve školách, který působí zejména v oblasti prevence nežádoucích jevů a zároveň se podílí na průběžném vzdělávání učitelů v oblasti prevence. Mezi hlavní činnosti metodika patří metodické, koordinační, informační a poradenské (Miovský a kol. 2010, s. 82–84).

V souvislosti s domácím násilím může tento poradenský pracovník pomoci dítěti, které je ohroženo domácím násilím. Svou činností může také lépe porozumět problematice domácího násilí a jeho charakteristickým znakům. Díky tomu může lépe pochopit celou situaci a rovněž přispět k citlivější a odborné pomoci dítěti i učiteli (Metodické doporučení 2010, s. 6–7).

Výchovný poradce

Výchovný poradce je součástí systému poradenství, které je poskytováno ve školách. Činnost výchovného poradce zahrnuje poradenskou (kariérní poradenství a poradenství týkající se dalšího vzdělání), metodickou a informační činnost (Čáp 2009, s. 4). V souvislosti s domácím násilím mohou výchovný poradce společně se školním metodikem prevence organizovat preventivní programy nebo metodicky pomáhat učitelům (Vítková, Vojtová 2004, s. 176).

Školní psycholog

Školní psycholog je také součástí systému poradenství poskytovaného ve školách. Školní psycholog provádí především diagnostiku, depistáž, poradenskou, intervenční, konzultační, metodickou práci i vzdělávací činnost. Spolupracuje také s různými poradenskými zařízeními (pedagogicko-psychologickými poradnami, státními i nestátními organizacemi péče o děti a mládež) (Věstník MŠMT 2005). V souvislosti s domácím násilím je uvedený poradenský pracovník v současné době důležitým opěrným bodem pro učitele při zacházení s dítětem, které je ohrožené násilným jednáním mezi rodiči. Může pomoci při odhalování takového dítěte, případně si ho učitel může pozvat k rozhovoru, který povede s dítětem o jeho náhlé změně chování (Lazarová 2008, s. 36).

3.1.5 Znalosti učitele a spolupráce se vybranými organizacemi

Vzhledem k závažnosti domácího násilí patří do úlohy učitele také znalosti a spolupráce s určitými organizacemi jako, např. orgán sociálně-právní ochrany dětí, intervenční centra, Dětské krizové centrum, Centrum Locika, Maják o.p.s., Bílý kruh bezpečí či Linka důvěry. Učitel se může poradit s různými odborníky z uvedených

organizací, konkrétně jak postupovat v situaci, kdy je obětí domácího násilí dítě, eventuálně nasměrovat dítě k odborné pomoci. Kromě toho uvedené organizace poskytují sociální podporu a poradenství, ale i různé informační materiály či akreditované kurzy.

Orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD)

Orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) zahrnuje zajištění práva dětí na život, jejich správný vývoj, svobodu myšlení a náboženství, vzdělání a zaměstnání, identitu dítěte. Poskytuje dětem také pomoc v různých sociálních situacích ohrožujících život a příznivý vývoj dětí. K těmto situacím patří případy fyzického nebo psychického násilí, zneužívání, opuštění, vykořisťování, ale i stav, kdy jsou děti svědky násilí mezi svými rodiči. Sociálně-právní ochrana dětí je vymezena zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Principem péče je preventivní působení na rodinné vztahy s důrazem na předcházení rizikovému chování a minimalizaci následků patologických jevů. V této souvislosti se uvedený orgán zajímá rovněž o děti, které se staly oběťmi trestného činu ohrožující jejich život, zdraví i důstojnosti a o děti, které žijí v rodinné domácnosti, kde jsou ohroženy násilím mezi rodiči či jinými členy (Ministerstvo práce a sociálních věcí).

OSPOD se o dětech – obětech domácího násilí může dozvědět několika způsoby – prostřednictvím Policie České republiky, v rámci vlastní činnosti (šetření), na základě oznámení fyzické osoby (svědka domácího násilí, příbuznými oběti), na základě žádosti rodiče o podporu, splněním oznamovací povinnosti subjekty uvedenými v § 10 odst. 4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí či prostřednictvím dalších organizací, které jsou v kontaktu s případy domácího násilí jako první (školská zařízení, zdravotnická zařízení, nestátní neziskové organizace a soudní instituce) (Metodické doporučení MPSV 2010, s. 20).

V oblasti násilí na dětech má OSPOD povinnost vykonávat preventivní a poradenskou činnost a je povinný reagovat na jakoukoli iniciativu jakékoli osoby, včetně dětí, které jsou ohrožené domácím násilím. Dále má orgán sociálně-právní ochrany dětí povinnost spolupracovat s intervenčními centry a ukládat výchovná opatření i návrhy soudu, které se týkají zásahů do rodičovské zodpovědnosti nebo odebrání dětí z rodiny (Králičková a kol. 2011, s. 60).

Intervenční centra

Intervenční centra mají nejdůležitější roli v systému podpory pro osoby, které se staly oběťmi domácího násilí. Jedná se o specializovanou službu sociální prevence dle § 60 a zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Na jednotlivých pracovištích působí profesionálně vyškolení pracovníci. Obětem tato centra nabízejí služby, jako jsou – sociálně terapeutická péče, sociální a právní pomoc prostřednictvím krizové intervence, psychologická a emocionální podpora. Pracovníci intervenčních center klientům pomáhají s vyřizováním osobních záležitostí, např. sepsáním právních návrhů, řešení s ubytováním. Uvedená centra fungují jako spojovací článek mezi institucemi souvisejícími s domácím násilím (Ševčík, Špatenková 2011, s. 143–145).

Dětské krizové centrum

Dětské krizové centrum je nezisková, nevládní organizace, která se věnuje poskytování odborné pomoci dětem týraným, sexuálně zneužívaným a zanedbávaným. Tato organizace je jediným pracovištěm na našem území, věnující se pomoci dětským obětem sexuálního zneužívání. Dětské krizové centrum své služby poskytuje dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, dále dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, pak dle zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, a dle zákona č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů. Mezi hlavní služby této organizace patří krizová podpora, nepřetržitá Linka důvěry Dětského krizového centra (pro děti i dospělé), sociálně aktivizační služby, právní poradenství a sociálně-právní ochrana dětí. Dětské krizové centrum spolupracuje s různými neziskovými organizacemi, školami, dětskými domovy, diagnostickými ústavy, orgán sociálně-právní ochrany dětí, nemocnicemi, policií a soudy (Dětské krizové centrum 2022).

Centrum Locika

Centrum Locika se zaměřuje na pomoc dětským obětem domácího násilí, ať už jako přímým obětem, nebo jako svědkům. Cílem tohoto centra je zmenšit dopady domácího násilí na vývoj dětí, pomoci jim vyrovnat se s následky násilí, snížit riziko přenosu násilného jednání na budoucí generaci, ochránit děti před sekundární viktimizací (prevence následujícího poškozování dítěte při jednání s institucemi). Centrum Locika taktéž nabízí mnoho vzdělávacích kurzů (např. Úvod do tématu práce s agresí a násilím ve školním prostředí) a odborných materiálů (Centrum Locika).

Maják o.p.s.

Tato organizace nabízí své služby v Libereckém kraji. Hlavním úkolem Majáku je pomáhat řešit rizikové chování, jež je časté mezi dětmi a mládeží, prostřednictvím preventivních opatření na základních školách a řešit již existující rizikové situace prostřednictvím vhodných programů nebo volnočasových aktivit. Uvedená organizace zahrnuje tyto služby – preventivní programy pro základní školy (např. prevence zneužívání návykových látek, rizikového sexuálního chování, šikany apod.), další vzdělávání pro pedagogické pracovníky, rodiče a širokou veřejnost, poskytování vzdělávacích a preventivních materiálů pro školy a mnoho dalších. Jedním z hlavních cílů Majáku je ovlivňovat vědomosti žáků a tím zvyšovat odolnost proti škodlivým vlivům vedoucím k nezdravému a nezodpovědnému chování. Dalším cílem je vytváření programů, které navazují na prevenci ve školách (Maják o.p.s.).

Bílý kruh bezpečí

Tato organizace poskytuje bezplatné, profesionální služby a přímou podporu především obětem trestných činů, jejich svědkům nebo pozůstalým. Bílý kruh bezpečí také pořádá velké množství seminářů i konferencí pro veřejnost a rovněž vydává značné množství informačních publikací (např. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů). Tato organizace dokonce předložila několik cenných návrhů na změnu zákona, jako je například zákon č. 135/2006 Sb., na ochranu před domácím násilím. V roce 2001 se Bílý kruh bezpečí stal zřizovatelem Dona linky, telefonní služby věnované pomoci lidem ohroženým domácím násilím. Uvedená telefonní linka pracuje nepřetržitě a podporuje odborníky v kontaktu s ohroženou osobou domácího násilí (Bílý kruh bezpečí).

Linka bezpečí

Linka bezpečí je realizována jako sociální služba ve smyslu zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Linka bezpečí je bezplatná telefonní linka (116 111) krizové pomoci pro děti a mladistvé (do 25 let), kteří mají v každodenním životě problémy, jež nedokážou vyřešit sami. Na Linku bezpečí mohou najít podporu, pochopení nebo radu ohledně pomoci, jak postupovat ve složité situaci. Uvedená linka funguje nepřetržitě a je dostupná pro všechny. Zároveň ctí anonymitu svých klientů. Také provozuje Rodičovskou linku pro rodiče a další dospělé pečující o dítě (Linka bezpečí).

EMPIRICKÁ ČÁST

Teoretická část je zpracována podle odborné literatury a dalších zdrojů z oblasti domácího násilí. Praktická část této bakalářské práce zkoumá, jaká je úloha učitele při odhalování domácího násilí na dětech a jaké varovné signály upozorní učitele na domácí násilí na dětech.

V empirické části se nejprve nachází kapitola metodologie průzkumného šetření a dále kapitoly, věnující se cíli této bakalářské práce, výběru a charakteristice průzkumného vzorku a průběhu průzkumu. V závěru této práce se nachází vyhodnocení, analýza a shrnutí výsledků průzkumného šetření a také navrhovaná opatření.

4 Metodologie průzkumného šetření

Vzhledem k tomu, že domácí násilí páchané na dětech je velmi citlivé a komplikující téma, byla pro sběr dat a zjištění stanovených cílů této bakalářské práce zvolena kvalitativní metoda, konkrétně polostrukturovaný rozhovor, který autorka považovala za nejvhodnější. Autorka zvolila uvedenou metodu z toho důvodu, že pokud by byla zvolena kvantitativní metoda, mohlo by se objevit riziko v podobě minimální návratnosti dotazníků od učitelů, protože ne všichni učitelé mají osobní zkušenost s touto problematikou nebo by se nechtěli o své zkušenosti podělit, protože to pro ně může být citlivá záležitost. Rozhovor se uskutečnil s učiteli ze základních škol, kteří měli osobní zkušenost s dítětem, které bylo obětí domácího násilí. Byl zvolený polostrukturovaný rozhovor, protože tento typ rozhovoru není příliš omezující a respondent má velký prostor pro vlastní vyjádření. Během rozhovoru s učiteli byl však stanoven seznam otázek, přičemž pokud se učitel odchýlil od položené otázky a hovořil o jiném zajímavém tématu, autorka pokládala učiteli další otázky, díky nimž se výsledná část stala pestřejší.

Kvalitativní výzkum

„Kvalitativní výzkum je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založených na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt

a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu“ (Švaříček, Šed'ová 2007, s. 17).

Uvedený výzkum umožňuje hlouběji nahlédnout do zkoumaného fenoménu a získat detailní informace, které se kvantitativními metodami obtížně podchycují (Strauss, Corbin 1999, s. 11).

Mezi kvalitativní metody patří pozorování a strukturované (předem sestavený soubor otázek a témat), polostrukturované a nestrukturované rozhovory (neformální rozhovor, do něhož tazatel nevstupuje s předem připravenými otázkami). Pro toto průzkumné šetření byl zvolený polostrukturovaný rozhovor, který je nejběžnějším typem kvalitativního rozhovoru, jelikož dokáže překonat nevýhody jak nestrukturovaného, tak plně strukturovaného rozhovoru (Miovský 2006, s. 156–157). Uvedený rozhovor umožňuje tazateli vytvořit si schéma, které je pro někoho závazné a v němž jsou zachyceny určité okruhy otázek, jež bude respondentům pokládat. Připravená osnova otázek tazateli zaručuje, že budou probrána témata, o které se zajímá. Tazatel také může využít doplňující otázky, které tato metoda umožňuje. Jejich pořadí u této metody je možné zaměňovat a upravovat tak, aby bylo z rozhovoru vytěženo co nejvíce (Miovský 2006, s. 159–160).

Polostrukturovaný rozhovor v tomto průzkumném šetření se skládá z 21 otázek a 6 doplňujících otázek (Příloha č. 1). Otázky uzavřené poskytují odpovědi přesně stanovené, z nichž si respondent vybírá (např. otázky – *Kolik Vám je let?, Jak dlouhá je Vaše pedagogická praxe?*). Naopak na otázky otevřené má respondent možnost odpovědět volně jakýmkoliv způsobem (např. otázky – *Jak byste stručně popsala/charakterizovala domácí násilí?, Jaká je podle Vás úloha pedagoga při odhalování domácího násilí páchaného na dítěti?*).

Rozhovory jsou rozděleny na tři části. První část otázek zjišťuje základní informace o respondentovi, např. jeho věk, na jaké pracovní pozici pracuje, jestli je třídním učitelem, jaké předměty vyučuje a délka jeho pedagogické praxe. Druhá část otázek zkoumá znalosti respondenta, týkající se domácího násilí, např. definice domácího násilí, jaké varovné příznaky ho upozorní na to, že je dítě obětí domácího násilí, a jestli respondent uvedené příznaky dokáže rozdělit a zkonkretizovat. Poslední část otázek zjišťuje, jaká je úloha učitele při odhalování domácího násilí na dětech, tj. v kolika případech se setkal s dítětem – obětí domácího násilí, jakých konkrétních

příznaků si u dítěte všiml, jaký postup zvolil v případě, že se domácí násilí potvrdilo, jestli vedl rozhovor s dítětem individuálně, případně v přítomnosti jiných osob, koho informuje v případě, že má respondent podezření na domácí násilí a mnoho dalších.

5 Cíle průzkumu

Hlavním cílem této bakalářské práce je popsat úlohu učitele při odhalování domácího násilí na dětech a zjistit, jaké varovné signály upozorní učitele na domácí násilí na dětech.

Průzkumné otázky

1. Jak by měli postupovat učitelé při odhalování domácího násilí na dětech?
2. Jaké konkrétní varovné signály upozorní učitele na domácí násilí na dětech?

6 Výběr průzkumného vzorku

Na základě cílů této bakalářské práce byli do průzkumného šetření jako cílová skupina vybráni aktivní učitelé, kteří během své pedagogické praxe odhalili domácí násilí páchané na dítěti. Pro kvalitativní šetření bylo důležité, aby oslovení respondenti měli odbornou kvalifikaci pro přímou pedagogickou činnost a byli ochotni se tohoto šetření účastnit. Uvedený vzorek respondentů byl vybrán metodou prostého záměrného výběru. Tato metoda „*spočívá v tom, že bez uplatnění dalších specifických metod či strategií vybíráme mezi potenciálními účastníky výzkumu (tj. účastníky splňujícími určité kritérium nebo soubor kritérií) toho, který je pro účast ve výzkumu vhodný a současně s ním také souhlasí*“ (Miovský 2006, s. 136). Jedná se o nejjednodušší variantu metody záměrného výběru, používanou v případech, kdy velikost vzorku není velká (Miovský 2006, s. 136).

7 Charakteristika průzkumného vzorku

Jako cílová skupina tohoto průzkumného šetření byli vybráni aktivní učitelé, kteří během své pedagogické praxe odhalili domácí násilí páchané na dítěti. Celkem byly provedeny čtyři rozhovory s učitelkami, které aktivně pracují na základních školách v Libereckém kraji. Všechny působí na pracovní pozici třídního učitele a odhalily jeden případ domácího násilí na dítěti. Z toho tři učitelky pracují na prvním

stupni na základní škole v Jablonci nad Nisou a jedna na druhém stupni na základní škole v Liberci. První je třídní učitelkou ve třetí třídě, druhá je třídní učitelkou ve druhé třídě, třetí je třídní učitelkou ve čtvrté třídě a poslední v šesté třídě. Pro zachování anonymity jsou učitelky v této bakalářské práci označeny jako respondentka číslo 1, respondentka číslo 2, respondentka číslo 3 a respondentka číslo 4.

Uvedená tabulka obsahuje základní informace o respondentkách. Je z ní zřejmé, že všechny učitelky jsou ve věkovém rozmezí od 36 do 55 let. Délka pedagogické praxe učitelek je různá a pohybuje se v rozmezí 10–33 let. Nejdelší praxi má respondentka číslo 2 (33 let), naopak nejkratší dobu působí ve školství respondentka číslo 4, a to 10 let. Všechny respondentky jsou třídními učitelkami a tři pracují na prvním stupni základní školy, kde vyučují všechny předměty. Respondentka číslo 4 vyučuje na druhém stupni základní školy český jazyk a literaturu.

Tabulka 1: Základní údaje o respondentkách

Respondent	Věk	Délka pedagogické praxe	Pracovní pozice	Stupeň základní školy	Vyučované předměty
Respondentka číslo 1	36 let	13 let	Třídní učitelka 3. třídy	1. stupeň	Všechny předměty
Respondentka číslo 2	54 let	33 let	Třídní učitelka 2. třídy	1. stupeň	Všechny předměty
Respondentka číslo 3	55 let	32 let	Třídní učitelka 4. třídy	1. stupeň	Všechny předměty
Respondentka číslo 4	37 let	10 let	Třídní učitelka 6. třídy	2. stupeň	Český jazyk a literatura

8 Průběh průzkumu

Průzkumné šetření probíhalo od začátku dubna do poloviny května 2022. Bylo osloveno přibližně 30 základních škol prostřednictvím e-mailů, které byly rozeslány ředitelům, výchovným poradcům či školním metodikům prevence s dotazem, zda se v jejich zařízení nachází učitel, který odhalil domácí násilí páchané na dítěti a byl by ochoten sdílet své zkušenosti a podílet se na průzkumném šetření. Na základě oslovení

se ozvaly celkem 4 respondentky, které mají osobní zkušenost s danou problematikou a byly ochotny se o své zkušenosti podělit a zúčastnit se tohoto průzkumu. Rozhovory se uskutečnily na základě osobních setkání, která se uskutečnila na základních školách, kde jednotlivé respondentky pracují. Rozhovor probíhal ve třídě či v kabinetu respondentek, a to vždy v soukromí. Na začátku rozhovoru byl respondentkám předložen informovaný souhlas (Příloha č. 2) s účastí na průzkumném šetření. Autorka respondentky poučila o tom, že sdělené odpovědi budou použity pouze pro účel této práce, a byly ujistěny, že jejich anonymita bude zachována. Autorka respondentky rovněž upozornila, že když některé otázky neporozumí, nemusí se obávat zeptat se na její ujasnění. Autorka se také požádala o svolení rozhovor nahrát na mobilní telefon za účelem doslovného přepisu mluveného slova. Všechny respondentky souhlasily. Dále bylo respondentkám představeno téma bakalářské práce a cíle průzkumného šetření. Jeden rozhovor trval v průměru 45 minut, některé respondentky byly více sdílné a některé naopak o něco méně. V závěrečné fázi rozhovoru byly respondentkám položeny uzavřené otázky, aby byl rozhovor ukončen příjemným způsobem. Autorka respondentkám poděkovala za ochotu, poskytnutý čas a za sdílení zkušeností s touto problematikou. Po uskutečněných rozhovorech byl pořízen přepis rozhovorů respondentek způsobem doslovné transkripce pomocí audionahrávek do textového editoru. Rozhovory byly rovněž podrobeny analýze s ohledem na průzkumné otázky.

9 Vyhodnocení získaných dat

Pro zpracování a interpretaci dat autorka zvolila prvky metody zakotvené teorie s technikou otevřeného kódování. Záměrem zakotvené teorie je navrhnout teorii jevu v dané situaci, na kterou výzkumník zaměřil svou pozornost (Hendl 2005, s. 123). Technika otevřeného kódování je definována tak, že údaje jsou analyzovány do samostatných a pečlivě prostudovaných částí, jsou identifikovány podobnosti a rozdíly a také jsou kladeny otázky o jevech reprezentovaných dat (Strauss, Corbin 1999, s. 196). V první fázi otevřeného kódování je potřeba kódy shromáždit dle podobnosti, aby se nepracovalo s příliš mnoha pojmy. Pojmy patřící ke stejnému fenoménu je proto nutné seskupovat do širších skupin, kategorií. Tento proces se nazývá kategorizace. Jednotlivé kategorie reprezentují specifické jevy, které musí být

pojmenovány. To usnadňuje identifikaci, do kterých kategorií spadají skupiny kódů (Strauss, Corbin 1999, s. 45). Tuto techniku také použila autorka, která nejprve všechny přeepsané rozhovory několikrát pečlivě přečetla a pomocí otevřeného kódování byl každý rozhovor kódován samostatně a následně byly v textu nalezeny kódy reprezentující určitý vzorek, které se v jednotlivých rozhovorech mnohokrát opakovaly.

10 Analýza dat

Polostrukturované rozhovory byly do hloubky analyzovány prostřednictvím otevřeného kódování. Podle získaných dat autorka nejprve vytvořila 2 podkapitoly a následně 13 kategorií a 37 kódů

Tabulka 2: Podkapitoly, kategorie a kódy

Podkapitoly	Kategorie	Kódy
Rozpoznání domácího násilí	Představa o domácím násilí	<ul style="list-style-type: none"> • Násilné chování • Viditelné známky • Opakované chování • Psychický útlak
	Varovné signály	<ul style="list-style-type: none"> • Fyzické signály • Psychické signály • Změny v chování
	Rozdělení příznaků domácího násilí	<ul style="list-style-type: none"> • Fyzické příznaky • Psychické příznaky • Sociální příznaky
	Zkušenost s dítětem – obětí domácího násilí	<ul style="list-style-type: none"> • V jednom případě
	Představa o úloze učitele	<ul style="list-style-type: none"> • Důležitá • Rozpoznat varovné signály • Naslouchání • Lépe odhalit domácí násilí
	Vědomosti získané v rámci vzdělávání	<ul style="list-style-type: none"> • Nezískala • V navazovacím studiu
	Školení	<ul style="list-style-type: none"> • Neúčast učitelů • Zařízení neposkytuje • Zařízení se nedostatečně věnuje

Postupy při odhalování domácího násilí	Rozeznání konkrétních varovných signálů	<ul style="list-style-type: none"> Fyzické příznaky Psychické příznaky Změny v chování
	Komunikace	<ul style="list-style-type: none"> Individuální Přítomnost jiné osoby Otevřené otázky Svěření problému
	Oznámení	<ul style="list-style-type: none"> Vedení školy OSPOD Poradenský pracovník
	Spolupráce	<ul style="list-style-type: none"> Organizace Poradenský pracovník Nespolupráce
	Znalost organizací	<ul style="list-style-type: none"> Neziskové organizace
	Informovanost o domácím násilí	<ul style="list-style-type: none"> Školní předměty Preventivní aktivita Různé metody sdělení

10.1 Rozpoznání domácího násilí

Tabulka 3: Rozpoznání domácího násilí

Podkapitola: Rozpoznání domácího násilí	
Kategorie	Kódy
Představa o domácím násilí	<ul style="list-style-type: none"> Násilné chování Viditelné známky Opakované jednání Psychický útlak
Varovné signály	<ul style="list-style-type: none"> Fyzické signály Psychické signály Změny v chování
Rozdělení příznaků domácího násilí	<ul style="list-style-type: none"> Fyzické příznaky Psychické příznaky Sociální příznaky
Zkušenost s dítětem – obětí domácího násilí	<ul style="list-style-type: none"> V jednom případě
Představa o úloze učitele	<ul style="list-style-type: none"> Důležitá Rozpoznat varovné signály Oznamovací povinnost Naslouchání Lépe odhalit domácí násilí

Vědomosti získané v rámci vzdělávání	<ul style="list-style-type: none"> • Nezískala • V navazovacím studiu
Školení	<ul style="list-style-type: none"> • Neúčast učitelů • Zařízení neposkytuje • Zařízení se nedostatečně věnuje

Představa o domácím násilí

Všechny respondentky zmínily, že za domácí násilí považují fyzické napadení, a většina z nich se shodla, že uvedené chování je opakované. Respondentka číslo 1 za domácí násilí považuje „*vlastně cokoliv, co se týče ať už fyzického kontaktu, nebo psychického, jako nátlaku osobně*“. K tomu dodala, že za domácí násilí nepovažuje jen viditelné modřiny od bití, ale i psychický útlak. Respondentka číslo 2 sdělila, že kromě bití ji obecně napadne psychické a slovní vydírání i osočování. Naopak respondentka číslo 3 charakterizovala domácí násilí jednou větou jako fyzické napadení, které je někdy bezdůvodné. Respondentka číslo 4 uvedla, že se jedná „*o opakované násilné chování vůči druhému člověku, v tomto případě dítěti, ale třeba i vůči ženě i muži. Může se jednat jak o fyzický, tak i psychický útok, třeba opakované bití, ale i slovní urážky, zastrašování, třeba i izolace dítěte, celkově takový psychický útlak. Není to jednorázový chování, ale opakovaný*“.

Varovné signály

Všechny respondentky se shodly, že za varovné signály považují především fyzické příznaky – modřiny a šrámy. Respondentka číslo 2 poznamenala, že v rozhovoru s dítětem si lze všimnout určitého signálu jako je, např. strach. K tomu dodala, že dítě málo komunikuje s ostatními dětmi. Naopak respondentka číslo 3 za varovný signál považuje to, že dítě uhýbá při prudkém pohybu, je roztěkané, straní se a nebo na sebe upozorňuje. Respondentka číslo 4 zmínila, že za varovné signály považuje změny v chování, mezi něž patří, např. to, že dívka byla dříve veselá a komunikovala s ostatními dětmi a postupně se stávala zamlklou, smutnou a stranila se ostatních dětí. Dítě může být také agresivní, plačtivé. První respondentka dodala: „*u toho mého případu to byla taková až vyschizovanost toho dítěte, které už prostě nevědělo, co chce. Jestli chce domů, nebo nechce domů.*“ Poslední respondentka jako jediná považuje za varovný signál i zhoršení školního prospěchu.

Rozdělení příznaků domácího násilí

Všechny respondentky do fyzické formy domácího násilí zařadily především modřiny. Do uvedené formy respondentka číslo 1, respondentka číslo 3 a respondentka číslo 4 navíc zařadily i spáleniny. Respondentka číslo 1 navíc zmínila podlitiny a šrámy. Poslední respondentka do uvedené formy zařadila i škrábance. Respondentka číslo 2 společně s respondentkou číslo 4 do psychické formy domácího násilí zařadily úzkost. Respondentka číslo 4 sem zařadila i „*agresivitu, úzkost, ale i apatii, nebo je dítě velmi plačtivé, něčeho se bojí...*“ Respondentka číslo 2 navíc dodala bojácnost. Naopak respondentka číslo 1 sdělila, že psychické násilí „*je fakt jako vystresovanost toho dítěte, nervový zhroucení, neschopnost třeba i komunikovat. Nebo že se dítě bojí jít domů*“. Respondentka číslo 3 považuje za psychické násilí „*vztek nebo že se dítě bojí odhalení, dítě třeba moc nekomunikuje*“. Kromě toho většina respondentek považuje neschopnost komunikovat za sociální příznak domácího násilí. Do uvedené formy respondentka číslo 3 společně s respondentkou číslo 4 zařadily stranění se dítěte ostatních. K tomu poslední respondentka dodala, že „*něčeho se bojí, může se to vystupňovat třeba až do stavu, kdy dítě přestane úplně komunikovat*“.

Zkušenost s dítětem – obětí domácího násilí

Všechny respondentky se během své pedagogické praxe jednou setkaly s dítětem, které bylo obětí domácího násilí.

Představa o úloze učitele

Většina respondentek se shodla, že úloha učitele při odhalování domácího násilí je důležitá. Respondentka číslo 1 zmínila, že pokud má učitel dobrý vztah se žákem, tak mu žák může důvěřovat a svěřit se mu. Také dodala, že se domnívá, že: „*jste taková ta opravdu studna, do které se on prostě svěřuje, a ta vrba, kam on přijde a může se svěřit. Takže tam ta role učitele je velmi důležitá, aby to zaprvé nepodcenil. Totéž si myslí i respondentka číslo 3 a respondentka číslo 4, která navíc uvedla, že učitel „může být pro dítě jedinou dospělou osobou, které může věřit a svěřit se jí se svými starostmi a tak*“. Mimo to respondentka číslo 4 společně s respondentkou číslo 2 za úlohu učitele při odhalování domácího násilí považují povinnost danou situací oznámit. Respondentka číslo 4 navíc dodala, že díky tomu, že je s dětmi téměř v neustálém kontaktu nejvíce po rodičích, může zpozorovat určité znaky domácího násilí. Stejný názor zastává i respondentka číslo 3, která zmínila, že pedagog musí děti

dobře znát, aby rozpoznal změny v jejich chování v kolektivu. Všechny respondentky se domnívají, že díky své profesi mohou lépe odhalit domácí násilí páchané na dítěti. Všechny respondentky se shodly, že díky tomu, že jsou s dětmi v neustálém, přímém kontaktu a tráví s nimi čas, tak si mohou všimnout určitých příznaků domácího násilí. Respondentka číslo 3 společně s respondentkou číslo 4 sdělily, že si lze všimnout změn v chování dítěte. Respondentka číslo 3 zmínila konkrétně, že se dítě něčeho bojí a nehraje si tolik s jinými dětmi. Kromě toho respondentka číslo 1 uvedla: *„učitel má větší šanci odhalit domácí násilí než třeba i lékař, který se sice může všimnout určitých fyzických známek násilí, ale nemůže vědět, jak se to dítě chová a tak.“* Stejný názor zastává i respondentka číslo 1, která zmínila, že díky své profesi může lépe odhalit domácí násilí než třeba lékař. K tomu uvedená respondentka dodala, že: *„dítě vidí jednou za půl roku a samozřejmě uvidí nějakou modřinu jednou za půl roku a dítě samozřejmě řekne, že já jsem spadlo.myslím si, že mám možná větší pravděpodobnost to odhalit než jiné profese.“*

Vědomosti získané v rámci vzdělávání

Většina respondentek nezískala žádné vědomosti týkající se domácího násilí na vysoké škole. Kromě respondentky číslo 1, která uvedla: *„Už jsem dlouho z vysoké školy, ale já si myslím, že spíš jsem získala až jakoby v pozdějším studiu, kdy jsem studovala jako výchovné poradenství.... A pak nejvíce vám teda dodá na vejšce praxe, kdy se bavíte s těma ostatníma učitelkama, jako ona vám řekne, tohle dítě je prostě z takový rodiny, tohle dítě to má doma takový... Pak jsme se bavili o domácím násilí až jakoby výchovný poradce, co jsem studovala 2 roky.“*

Školení

Žádná respondentka se nezúčastnila školení či vzdělávacího kurzu na téma domácí násilí. Respondentka číslo 4 dodala: *„kdyby byla možnost, tak bych se ho ráda zúčastnila, protože bych se dozvěděla více informací ohledně domácího násilí.“* Většina respondentek se shodla, že zařízení, ve kterém pracují, neposkytuje žádné školení či poradenství k uvedené problematice. Kromě respondentky číslo 3, která uvedla, že si není jistá, zda zařízení, ve kterém pracuje, poskytuje školení na uvedené téma. Následně dodala, že se domnívá, že nejspíše ano. Zároveň všechny respondentky usoudily, že zařízení, kde pracují, se nedostatečně věnují školení pedagogů na téma domácí násilí. Respondentka číslo 1 ale dodala, že v zařízení, ve kterém pracuje, měla školení

na typologii dětí s cílem, aby pedagogové uměli tyto děti poznat a následně s nimi pracovat. Respondentka číslo 2 zmínila, že zařízení, ve kterém pracuje, organizuje školení pro celý pedagogický sbor, nebo si pedagogové sami vyberou téma, které jim vedení školy schválí, a oni se ho účastní. Dodala však, že nikdy nedostali nabídku na školení na uvedené téma. Respondentka číslo 4 sdělila, že zařízení, kde pracuje, se spíše věnuje školení pedagogů v oblasti šikany a rizikového chování dětí. Rovněž dodala: „určitě by bylo dobré, kdyby se škola zaměřila i na domácí násilí, třeba prostřednictvím přednášek. Myslím si, že když už jednou škola řeší takový případ, tak by pro ostatní učitele měla zajistit nějakou přednášku na toto téma, aby ostatní kolegové věděli, jak mají postupovat.“

10.2 Postupy při odhalování domácího násilí

Tabulka 4: Postupy při odhalování domácího násilí

Podkapitola: Postupy při odhalování domácího násilí	
Kategorie	Kódy
Rozeznání varovných signálů	<ul style="list-style-type: none"> • Fyzické příznaky • Psychické příznaky • Změny v chování
Komunikace	<ul style="list-style-type: none"> • Individuální • Přítomnost jiné osoby • Otevřené otázky • Svěření problému
Oznámení	<ul style="list-style-type: none"> • Vedení školy • OSPOD • Poradenský pracovník
Spolupráce	<ul style="list-style-type: none"> • Organizace • Poradenský pracovník • Nespolupráce
Znalost organizací	<ul style="list-style-type: none"> • Neziskové organizace
Informovanost o domácím násilí	<ul style="list-style-type: none"> • Školní předměty • Preventivní aktivita • Různé formy sdělení

Rozeznání konkrétních varovných signálů

Všechny respondentky uvedly, že si všimly fyzických příznaků, konkrétně modřin (na zádech, boku, pažích či v obličeji), které je upozornily na to, že je dítě

ohrožené domácím násilím. Respondentka číslo 1 společně s respondentkou číslo 3 upozorovaly uvedené příznaky v okamžiku, kdy se dítě převlékalo na tělesnou výchovu. Respondentka číslo 2 uvedla, že před hodinou tělesné výchovy ji ostatní děti upozornily na fyzické příznaky (modřiny). Naopak respondentka číslo 4 zmínila, že zažila situaci, *„kdy ta holčička přišla do třídy a měla dokonce menší modřiny i v obličeji“*. K tomu dodala, že se dívka snažila fyzické projevy zamaskovat: *„No, a když třeba venku bylo teplo, tak ona obvykle nosila i trička s dlouhým rukávem. Prostě se snažila ty modřiny maskovat.“* Respondentka číslo 3 sdělila: *„Předtím jsem vlastně věděla od předešlé paní učitelky, že je nejspíše chlapec obětí domácího násilí, jelikož si všimla nějakých příznaků, hlavně těch modřin, kterých jsem si všimla i potom já.“* Pokud je dítě ve fyzickém ohrožení, projeví se tato skutečnost v oblasti psychiky i v oblasti chování. Všechny respondentky, které upozorovaly fyzické projevy, tuto skutečnost potvrdily. Respondentka číslo 1 sdělila, že se jí dívka zhroutila a řekla jí, že nechce jít domů a uvedenou respondentku požádala, aby někomu zavolala, kdo by si ji vyzvedl. Kromě psychických projevů většina respondentek zaznamenala určité změny v chování dítěte. Respondentka číslo 2 sdělila, že postupem času u chlapce postřehla to, jak se začal stranit dětí a přestal s nimi komunikovat. Stejně projevy uvedla i respondentka číslo 3, která dodala, že s bývalou učitelkou chlapce se shodly na tom, že chlapec byl dříve veselý, komunikoval s ostatními dětmi, rovněž se zapojoval do výuky. Postupem času se začal stranit dětí, byl roztěkaný, a dokonce přestal komunikovat. Podobnou zkušenost uvedla i respondentka číslo 4, která si všimla, *„že se ta holčička začala chovat jinak než obvykle. Ona byla taková veselá a postupem času byla zamlklá, stranila se ostatních dětí, ve třídě taky plakala“*. Změny v chování dítěte mohou být spojené i se zhoršením prospěchu, což zmínila i uvedená respondentka: *„z jedniček měla čtyřky, nedělala úkoly a taky často zapomínala učebnice nebo sešity.“* Respondentka číslo 4 dodala, že kromě ní zaznamenaly uvedené změny i ostatní děti.

Komunikace

Všechny respondentky s dítětem, které bylo obětí domácího násilí, hovořily individuálně. Většina zvolila v rozhovoru citlivý přístup, pokládala především jednoduché otázky (např. co se ti stalo). Respondentka číslo 1 sdělila, že nejprve se jí dívka svěřovala s tím, že to doma nemá v pořádku, přičemž zprvu nechtěla být konkrétní. Poprvé se jí pak dívka svěřila s tím, že *„se doma musí o všechno starat, že je*

na ni maminka ošklivá, křičí na ni, pro ránu nejde daleko. Tak jsem si jí zeptala, jestli to mám řešit, jestli chce, abych to řešila, ona mi teď dva měsíce řekla, že ne, že si chce se mnou jen popovídat“. K tomu dodala, že danou situaci chtěla řešit dříve, ale dívka ji prosila, aby to neřešila, protože by se vzniklá situace doma zhoršila. Až ve chvíli, kdy se dívka zhroutila, uvedená respondentka informovala vedení školy. Respondentka číslo 2 zmínila, že rozhovor s chlapcem probíhal v jejím kabinetě, aby bylo zajištěno, že je nikdo nebude rušit. Na začátku se zeptala chlapce, jak se má, aby vytvořila příjemné a bezpečné prostředí. Poté se ho zeptala na modřiny, kterých si všimla. Rozhovor se dostal do bodu, kdy chlapec uvedené respondentce potvrdil, že ho doma mlátí. Podobný rozhovor vedla i respondentka číslo 3, která také s chlapcem hovořila o samotě a zeptala se ho, co se mu stalo. Též uvedla, že nespěchala na odpověď a dala chlapci dostatek času. Uvedená respondentka dodala: „*když jsme spolu mluvili, tak se mi svěřil, že jsou na něj rodiče zlí a že nejdou pro ránu daleko.*“ Respondentka číslo 4 zmínila, že když si všimla fyzických příznaků u dívky, tak se jí zeptala, co se jí stalo. Dívka jí odpověděla, že ji poškrábala kočka a že venku zakopla. Uvedená respondentka zvolila citlivý přístup v komunikaci a zeptala se jí, co se jí stalo. Dívka nejprve mlčela a váhala, jestli se má svěřit, ale pak se uvedené respondentce svěřila s tím, že „*je na ni její tatínek zlej, že ji mlátí, zamyká ji v pokojíčku, kde je celý den zavřená*“. Respondentka číslo 4 v rozhovoru s dívkou zmínila, že je dobře, že dívka o své situaci někomu řekla. Většina respondentek následující rozhovor s dítětem vedla i v přítomnosti jiné osoby. Respondentka číslo 1 se účastnila konzultace, kde bylo přítomno dítě – oběť domácího násilí, jeho rodiče (matka a otčím) a mediátorka, která působí ve škole. Cílem konzultace byla domluva mezi uvedenými osobami. Rovněž respondentka číslo 3 následně vedla rozhovor s dítětem – obětí domácího násilí v přítomnosti jiné kolegyně, která měla zkušenost s uvedenou problematikou. I respondentka číslo 4 následně vedla rozhovor s dítětem v přítomnosti jiné osoby, což byl školní metodik prevence. Jediná respondentka číslo 2 vedla rozhovor s dítětem jenom individuálně, tzn. bez přítomnosti jiné osoby.

Oznámení

Všechny respondentky zmínily, že danou situaci ohlásily v okamžiku, kdy se jim dítě svěřilo, že doma zažívá násilné chování ze strany rodiče. Respondentka číslo 1 dodala, že až ve chvíli, kdy se dívka zhroutila, informovala vedení školy. První tři

respondentky o svém podezření o domácím násilí nejprve informovaly vedení školy a následně orgán sociálně-právní ochrany dětí, který buď respondentky kontaktovaly samy, nebo ho udělalo vedení školy. Respondentka číslo 4 nejprve informovala školního metodika prevence a následně též vedení školy, které se potom obrátilo na orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Spolupráce

Všechny respondentky při řešení domácího násilí páchané na dítěti spolupracovaly s orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Respondentka číslo 1 dodala, že po domluvě s vedením školy kontaktovala uvedený orgán a následně přijela sociální pracovnice, která si dívku převzala a byla poslána do ZDVOPu v Liberci. Naopak respondentka číslo 2 zmínila, že v minulosti před ohlášením domácího násilí už spolupracovala se sociální pracovnící z uvedeného orgánu, s níž řešila krádeže dítěte. Také respondentka číslo 3 společně s respondentkou číslo 4 spolupracovaly s orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Kromě toho dvě respondentky při řešení situace domácího násilí spolupracovaly také se školním metodikem prevence. Respondentka číslo 4 přizvala uvedeného pracovníka k rozhovoru s dívkou. Školní metodik prevence následně s dívkou vedl diagnostický rozhovor, u něhož uvedená respondentka nebyla přítomna. Tato respondentka také dodala: *„Každopádně spolupráce s ním probíhala skvěle, hodně mi pomohl a společně se mnou tu situaci řešil dál.“* Taktéž respondentka číslo 1 spolupracovala se školním metodikem prevence. Naopak respondentka číslo 2 společně s respondentkou číslo 3 nespolečně spolupracovaly s žádným poradenským pracovníkem (odborníkem na domácí násilí) v době, kdy řešily uvedenou problematiku. Respondentka číslo 3 k tomu dodala: *„V té době, to bylo asi před 25 lety, tak na naší škole nebyl žádný odborník ani metodik nebo třeba výchovný poradce, který by řešil domácí násilí, takže jsem s nikým takovým nespolečně spolupracovala.“* Všechny respondentky se shodly, že v zařízení, ve kterých pracují, se nachází poradenský pracovník – školní metodik prevence, který se pravděpodobně zaměřuje na domácí násilí a má určité znalosti ohledně této problematiky. Respondentka číslo 2 sdělila: *„Je tu metodik prevence, který asi projde lehkým školením a má asi více znalostí ohledně domácího násilí než my učitelé.“* Podobnou informaci zmínila i respondentka číslo 4: *„máme tady metodika prevence, který vlastně řeší různé problémy, kam teda patří i to domácí násilí, takže ví, jak má postupovat.“* Všechny respondentky poznamenaly, že v zařízení,

ve kterých pracují, nepůsobí odborník specializovaný pouze na uvedenou problematiku, se kterým by mohly spolupracovat.

Znalost organizací

Všechny respondentky znají několik organizací, které poskytují pomoc dětem jako obětem domácího násilí. Uvedly organizaci Linku důvěry. Respondentka číslo 4 dodala, že *„ta by mohla být taková prvotní pomoc pro dítě, které doma zažívá nějaké problémy, třeba i to domácí násilí“*. Většina respondentek zmínila organizaci Maják. V této souvislosti respondentka číslo 1 dodala, že v zařízení, kde pracuje, pořádá centrum Maják různá sezení pro děti. Respondentka číslo 1 společně s respondentkou číslo 3 uvedly organizaci Bílý kruh bezpečí, poté respondentka číslo 3 společně s respondentkou číslo 4 zmínily organizaci Dětské krizové centrum. K tomu respondentka číslo 4 dodala i organizaci Centrum Locika, o kterém nedávno četla na internetu. Respondentka číslo 2 sdělila, že by se obrátila i na etopeda a doplnila: *„Ale člověk by to řešil v momentě, kdyby potřeboval buď nějakou informaci od toho metodika, nebo bych si zjišťovala informaci na internetu, koho v tu chvíli mám oslovit.“* Respondentka číslo 1 jako jediná zmínila OSPOD.

Informovanost o domácím násilí

Respondentky číslo 1, číslo 3 i číslo 4 uvedly, že se s tématem domácího násilí setkaly v předmětu český jazyk a literatura. Respondentka číslo 4 zmínila, že v uvedeném předmětu na toto téma *„narazili ve čtení a ve slohu, konkrétně v úvaze. Četli jsme článek o rodině, taky o adopci, o dětském domově i právě o tom domácím násilí. Děti měly jednou za úkol napsat, jak si představují rodinu, jaké vztahy by měly být v rodině a podobně“*. Stejně i respondentka číslo 3 se s uvedeným tématem setkala v rámci slohu. Sdělila, že *„když jsme o tom mluvili na češtině, tak někdo řekl, že je to třeba bouchání, mlácení, ale i nadávání, že se prostě rodiče chovají ošklivě“*. Respondentka číslo 1 zmínila, že jelikož učí na prvním stupni, může téma domácího násilí zařadit kamkoliv. Například při čtení s dětmi četly různé příběhy o tom, že si někdo ubližuje. Uvedená respondentka dodala, že děti informuje o domácím násilí hlavně v prvouce, kdy od první třídy do současné doby probírají mezilidské vztahy. Kromě domácího násilí také probíraly dětský domov. Respondentka číslo 2 uvedla, že na téma domácí násilí občas narazila v předmětu prvouka. K tomu doplnila: *„Děti se pak rozpovídají, takže se třeba dostaneme i k adopcím dětí, k těm rodičům, kteří se tak*

opravdu nestaraj, jak by měli, že se můžou chovat i zle. Takže spíš taková jen diskuze, ne moc hluboká, protože ony by to nepobraly ještě.“ Respondentka číslo 2 společně s respondentkou číslo 4 sdělily, že zařadily aktivitu na téma prevence, která byla v podobě komunitního kruhu. Respondentka číslo 1 uvedla: *„Po týdnu jsme si o tom s dětmi mluvily. Udělaly jsme si komunitní kruh a začala jsem téma, jestli vědí, co je domácí násilí a tak. Tak popisovaly, že když jako pán bije svoji manželku, to bylo teda nejčastější. Netušily, že to může být i třeba psychický týrání, typu nepustím tě ven a tak. Ony to spíš berou jako fyzično, takže to jsme si vysvětlily.“* Uvedenou vyučovací metodu zmínila i respondentka číslo 4: *„Jednou během třídnické hodiny jsme si dětmi udělaly komunitní kruh a probíraly jsme toto téma, jelikož si děti všimly modřin, které měla ta holčička v obličeji. Ale nemohla jsem to se třídou řešit v ten moment, protože to nebylo vyřešené s tou holčičkou. Když jsem teda s dětmi mluvila o domácím násilí, tak někteří z nich tušili, co to je. Říkali, že se jedná o takové chování, kdy třeba otec bije matku, je na ní ošklivý, křičí na ni, je na ni sprostý a podobě. Tak jsem dětem více objasnila, co je domácí násilí a co mají dělat nebo na koho se mají obrátit.“* Respondentka číslo 2 společně s respondentkou číslo 4 nezařadily do výuky preventivní aktivitu na téma domácí násilí.

11 Diskuze

Tato kapitola se zabývá diskuzí, ve které budou zodpovězeny dvě průzkumné otázky této bakalářské práce. K tomu budou v uvedené kapitole shrnuty výsledky získané od respondentek.

Průzkumná otázka číslo 1: Jak by měli postupovat učitelé při odhalování domácího násilí na dětech?

Z analýzy rozhovorů s respondentkami vzešel poměrně jednotný postup při odhalování domácího násilí páchaného na dětech. Úlohu učitele při odhalování domácího násilí lze rozdělit do několika kroků.

Učitel je druhou osobou po rodičích, která je s dětmi v přímém a stálém kontaktu, může si *všimnout různých varovných signálů* domácího násilí páchaného na dětech. Všechny respondentky uvedly, že si všimly fyzických příznaků, konkrétně modřin, které je upozornily na to, že je dítě ohrožené domácím násilím. Uvedené fyzické příznaky polovina respondentek zpozorovala před hodinou tělesné výchovy.

V teoretické části je zmíněno, že děti – oběti domácího násilí mohou vykazovat určité varovné signály, kterým by měl učitel věnovat větší pozornost, protože to mohou být první známky toho, že jsou děti ohrožené. Mezi varovné specifické příznaky fyzického násilí patří, např. hematomy různého stáří (Hronová a kol. 2008, s. 16–17).

Z průzkumného šetření je zjevné, že dalším krokem respondentek při odhalování domácího násilí byl *rozhovor se dítětem*. Všechny respondentky zmínily, že vedly rozhovor s dítětem v soukromí, v jehož průběhu dítěti pokládaly především otevřené otázky (např. co se ti stalo?), aby dítě vlastními slovy mohlo popsat situaci, kterou doma prožívá. Všechny respondentky zmínily, že během rozhovoru se jim dítě svěřilo, že doma prožívá násilné chování ze strany rodiče. Z teoretické části vyplývá, že během rozhovoru je velmi důležité, aby učitel navodil přátelské, bezpečné a důvěryhodné prostředí. Taktéž je podstatné, aby učitel k dítěti – oběti domácího násilí přistupoval empaticky, citlivě, neodsuzoval ho, ale především aby mu naslouchal (Paprsteinová a kol. 2019, s. 28). Je rovněž důležité, aby učitel pokládal jednoduché a otevřené otázky, aby dítě mohlo samo popsat, co se stalo (např. Řekni mi, co se ti stalo..., Co se stalo dál?). Také by v rozhovoru mělo zaznít, že je správné, že se dítě rozhodlo o své situaci někomu říct a že nikdo nemá právo na násilné zacházení s ním, a to ani jeho rodina (Hronová a kol. 2008, s. 26–28).

Dále z průzkumného šetření vyplynulo, že následujícím krokem respondentek bylo *oznámení dané situace*. Všechny respondentky zmínily, že danou situaci ohlásily v okamžiku, kdy se jim dítě svěřilo, že doma zažívá násilné chování ze strany rodiče. Většina respondentek tuto situaci oznámila *vedení školy*, jedna zvolila *školního metodika prevence* a následně vedení školy. Ve všech případech byl následně *kontaktován orgán sociálně-právní ochrany dětí*, a to buď ze strany respondentek, nebo vedení školy. V teoretické části je zmíněno, že úkolem učitele v situaci, kdy zaznamenává dlouhodobé nepochybné známky násilí na dítěti či v okamžiku, kdy se mu dítě svěřilo, je povinen dodržovat platnou legislativu, tj. oznamovací povinnost. Oznamovací povinnost je dle trestního zákoníku (§ 367 a § 368) dále dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí (§ 10) (Cimrmanová 2013, s. 168).

Z rozhovorů s respondentkami též vyplynulo, že i *spolupráci s organizací, konkrétně s orgánem sociálně-právní ochrany dětí*, lze zahrnout do úlohy učitele při odhalování domácího násilí na dětech. V souvislosti se *spoluprací s poradenským*

pracovníkem polovina respondentek při řešení situace domácího násilí spolupracovala se *školním metodikem prevence*. Pouze jedna respondentka uvedeného pracovníka přizvala k rozhovoru s dítětem. V teoretické části je sděleno, že v souvislosti s domácím násilím páchaným na dětech je důležitá spolupráce učitele se školním poradenským pracovištěm, zejména se školním metodikem prevence. Tento pracovník působí zejména v oblasti prevence nežádoucích jevů a svou činností může pomoci lépe porozumět problematice uvedeného fenoménu a jeho charakteristickým znakům. Díky tomu může přispět k citlivější a odborné pomoci především dítěti, ale i učiteli (Metodické doporučení 2010, s. 6–7). Mimo to školní metodik prevence společně s výchovným poradcem mohou organizovat preventivní programy nebo metodicky pomáhat učitelům v oblasti domácího násilí (Vítková, Vojtová 2004, s. 176).

Z průzkumného šetření vyšlo najevo, že do úlohy učitele při odhalování domácího násilí lze také zahrnout *znalost respondentek o organizacích*, které se specializují na domácí násilí a poskytují pomoc dětem – jeho obětem. Z rozhovorů vyplynulo, že všechny respondentky znají různé organizace, které se zabývají uvedenou problematikou. Jako konkrétní organizace, kterou všechny respondentky znají, byla nejčastěji jmenována *Linka důvěry*. V teoretické části je uvedeno, že učitel by měl mít znalosti o různých organizacích, protože poskytují sociální podporu a poradenství, ale i různé informační materiály či akreditované kurzy. Učitel se tak může poradit s různými odborníky z uvedených organizací, konkrétně jak postupovat v situaci, kdy je obětí domácího násilí dítě, eventuálně nasměrovat dítě k odborné pomoci. Na Lince bezpečí mohou najít podporu, pochopení nebo radu ohledně pomoci, jak postupovat ve složité situaci (Linka důvěry).

Průzkumné šetření ukazuje, že i *informovanost o domácím násilí* ze strany respondentek lze rovněž zařadit do úlohy učitele při odhalování domácího násilí na dětech. Všechny respondentky se s tématem domácího násilí setkaly ve školních předmětech, konkrétně v českém jazyce a literatuře a v prvouce. Ve většině případů respondentky s dětmi četly články týkající se domácího násilí, o kterých pak diskutovaly. V souvislosti s *prevencí* domácího násilí tak pouze polovina respondentek vedla preventivní aktivitu na téma prevence, která byla v podobě *komunitního kruhu*. Z teoretické části vyplývá, že úloha učitele v oblasti prevence je zaměřena především na primární prevenci. Je důležité, aby informoval žáky o existenci domácího násilí, jeho

formách a seznámil je s jejich právy. Primární prevence domácího násilí by měla být součástí výuky, např. v předmětech – českém jazyce a literatura v rámci čtení a slohové práce (např. téma *Moje představa šťastné rodiny*) a prvouky (např. v tematickém okruhu *Lidé kolem nás*). Učitel by měl vždy volit výukové metody a formy, které jsou přiměřené věku žáka, např. – výklad informací, samostatná práce (slohová práce, referáty), diskuze, skupinová práce ve dvojicích (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání 2021, s. 47, 97, 100).

Na základě vyhodnocení průzkumného šetření autorka dospěla k názoru, že i přestože respondentky nezískaly o tomto fenoménu na vysoké škole patřičné informace či neabsolvovaly školení o domácím násilí, při jeho odhalování postupovaly správně. Z průzkumného šetření také vyšlo najevo, že se školy nedostatečně věnují školení respondentek na téma domácí násilí. V souvislosti se školením se ukázalo, že pouze jedna respondentka projevila zájem o vzdělávání o uvedené problematice. Proto autorka zastává názor, že je velmi důležité, aby školy zavedly více preventivních aktivit, školení či vzdělávacích programů nejen pro děti, ale i pro učitele. Tento přístup může učitelům pomoci k jistějšímu přístupu při odhalování domácího násilí na dětech.

Průzkumná otázka číslo 2: Jaké konkrétní varovné signály upozorní učitele na domácí násilí na dětech?

Ze shrnutých výsledků průzkumného šetření vyplývá, že všechny respondentky se shodly, že za konkrétní varovné signály domácího násilí považují především *fyzické příznaky*, a to *modřiny a škrábance*. Za konkrétní varovné signály uvedeného fenoménu považují také *neschopnost komunikovat* a *stranění se dítěte od kolektivu*. Pouze jedna respondentka považuje za varovný signál domácího násilí i *zhoršení školního prospěchu*. Všechny respondentky tohoto průzkumného šetření se osobně setkaly se změnami v chování dítěte a s fyzickými příznaky (modřin), které je upozornily na možnost, že dítě prožívá domácí násilí. Teoretické poznatky ohledně varovných signálů domácího násilí dokazují, že děti – oběti domácího násilí mohou vykazovat určité varovné signály, které by měl učitel rozhodně zaznamenat. Příznaky domácího násilí lze rozdělit na nespecifické a specifické, které se často vyskytují v kombinaci. Mezi varovné specifické příznaky fyzického násilí patří hematomy různého stáří, opakované zlomeniny, které jsou obvykle spontánně zhojené, bodová popálení způsobená cigaretou nebo rozsáhlé popáleniny apod. Naopak mezi varovné nespecifické

příznaky patří – zhoršení školního prospěchu, úzkost, strach, ostych apod. (Hronová a kol. 2008, s. 17).

Na základě výsledků z průzkumného šetření autorka došla k názoru, že respondentky považují za varovné signály domácího násilí především viditelné známky (např. modřiny a škrábance). Je důležité mít na paměti, že pokud je dítě ohroženo fyzicky, projeví se tato skutečnost i v psychické oblasti či ve změně chování. Tento fakt potvrdila většina respondentek, která za konkrétní varovný signál domácího násilí považuje změnu v chování, konkrétně stranění se kolektivu a neschopnost komunikovat.

Postupem času si autorka uvědomila, že některé otázky v polostrukturovaném rozhovoru mohla lépe formulovat nebo přidat jiné otázky, které by celé průzkumné šetření zlepšily nebo obohatily. Autorka by například zjišťovala, zda učitelé sami čerpají informace o domácím násilí, případně odkud, nebo zda se domnívají, že jejich znalosti a kompetence v oblasti tohoto jevu jsou dostatečné.

12 Navrhovaná doporučení

Autorka si plně uvědomuje, že na základě provedeného šetření a vzhledem k počtu respondentů nelze zobecňovat, přesto si dovolila formulovat a navrhnout několik opatření, která by pomohla učitelům při odhalování násilí na dětech.

Mezi navrhovaná opatření, která lze dobře uplatnit v praxi, patří:

- Ze strany školy zajistit pravidelné uskutečňování školení, besed či přednášek na téma domácí násilí. Zde by učitelé získali informace o této problematice, např. přehled týkající se varovných signálů (příznaků) domácího násilí, komunikace s dítětem – obětí domácího násilí, koho informovat, případně s jakou organizací či pracovníkem spolupracovat (např. orgán sociálně-právní ochrany dětí, Dětské krizové centrum, Centrum Locika, školní metodik prevence, výchovný poradce, školní psycholog).
- Lepší spolupráce školy s organizacemi, zabývajícími se domácím násilím páchaným na dětech (např. Centrum Locika, které v současné době realizuje projekt ŠKOLA – MÍSTO BEZPEČÍ A POMOCI II. Uvedený projekt se zaměřuje na posílení odbornosti učitelů a odborných pracovníků škol při řešení případů dětí, které jsou zasaženy domácím násilím tak, aby škola byla

skutečně bezpečným a podpůrným místem pro děti i učitele (Centrum Locika).

- Ze strany učitele představit žákům základních škol organizace poskytující pomoc dětem jako obětem domácího násilí (např. Dětské krizové centrum, Centrum Locika případně Linka důvěry apod.).
- Rozšíření kapitoly zaměřené na domácí násilí v krizovém plánu školy.
- Vytvoření brožurky, jak postupovat v případě, kdy je dítě obětí domácího násilí, jež by byla dostupná všem učitelům základních škol.
- Realizovat více preventivních aktivit na téma domácí násilí.

Závěr

Bakalářská práce se zabývala úlohou učitele při odhalování domácího násilí na dětech. Teoretická část poskytla základní informace k tomuto tématu. V první kapitole čtenář získal základní informace o domácím násilí, včetně definice daného jevu od různých autorů, znaků, forem, příčin, cyklu, prevence a legislativy. Druhá kapitola poskytla důležité i poznatky o dětech, které jsou oběťmi domácího násilí, také o nejčastějších formách a dopadech domácího násilí na děti. V úvodu třetí kapitoly je nejprve vymezen pojem učitel, jeho osobnost a kompetence. Uvedená kapitola je věnována hlavnímu tématu, a to úloze učitele při odhalování domácího násilí na dětech. Čtenář by si z této kapitoly měl odnést informace týkající se rozpoznání varovných signálů domácího násilí na dětech. Děti prožívající domácí násilí mohou vykazovat různé příznaky jako jsou, např. hematomy, opakované zlomeniny, vztek, plačtivost, nejistota, zhoršení školního prospěchu apod. Poslední kapitola si všímá úlohy učitele v oblasti prevence, komunikace s dítětem – obětí domácího násilí, kde je důležité navodit bezpečné a důvěryhodné prostředí, pokládat jednoduché a otevřené otázky apod. Tato kapitola také poskytla informace ohledně oznamovací povinnosti a spolupráce s poradenskými pracovníky ve škole, zejména se školním metodikem prevence, výchovným poradcem nebo se školním psychologem. V poslední kapitole se čtenář také dozvěděl o znalostech učitele a spolupráci s organizacemi, které poskytují pomoc obětem domácího násilí jako, např. orgán sociálně-právní ochrany dětí, Dětské krizové centrum, Bílý kruh bezpečí či Linka důvěry.

V empirické části této bakalářské práce bylo popsáno průzkumné šetření, které bylo zmíněno v následujících kapitolách, a to metodologie průzkumu, cíle průzkumu, výběr a charakteristika průzkumného vzorku, průběh průzkumu a nakonec vyhodnocení a analýza dat. Cílem této práce bylo popsat úlohu učitele při odhalování domácího násilí na dětech a zjistit, jaké varovné signály upozorní učitele na domácí násilí páchané na dětech. Pro naplnění uvedených cílů byla zvolena kvalitativní metoda formou polostrukturovaného rozhovoru s učitelkami, jež během své pedagogické praxe odhalily domácí násilí na dětech. Získaná data byla interpretována metodou otevřeného kódování. Z průzkumného šetření vzešel poměrně jednotný postup respondentek při odhalování domácího násilí páchané na dětech. Prvním krokem respondentek při

odhalování domácího násilí bylo rozpoznání varovných příznaků. Dalším krokem byla komunikace s dítětem – obětí domácího násilí a oznámení situace vedení školy a orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Následujícím krokem byla spolupráce s uvedeným orgánem, ale i s poradenským pracovníkem ve škole (školním metodikem prevence). Z průzkumného šetření také vyplynulo, že do úlohy učitele při odhalování domácího násilí lze zařadit i znalosti učitele o organizacích, které poskytují pomoc obětem domácího násilí. Výsledky průzkumného šetření naznačují, že do úlohy učitele lze také zahrnout i poskytování informací o domácím násilí ve školních předmětech, konkrétně v českém jazyce a literatuře a v prvouce. Za varovné signály domácího násilí považují respondentky především fyzické příznaky, konkrétně modřiny a škrábance, změny v chování, neschopnost komunikovat a stranit se kolektivu. Pouze jedna respondentka za varovný signál domácího násilí považuje zhoršení školního prospěchu. Na závěr této práce je důležité zmínit, že každý učitel by měl být více obezřetný ohledně varovných signálů domácího násilí na dětech, protože právě on může být ve většině případů první a mnohdy jedinou osobou, která ohroženému dítěti poskytne „první pomoc“. Ke zlepšení situace by prospělo, aby učitelé měli více možností účastnit se školení na téma domácí násilí na dětech a tak získat více odborných znalostí, které by jim mohly v praxi pomoci.

Zdroje

- BAUDIŠOVÁ, Zuzana, ŠIMŮNKOVÁ, Monika, 2005. *Škola může významně pomoci týranému dítěti: Pracovníci Nadace Naše dítě radí učitelské veřejnosti*. Učitelské noviny. Roč. 108. č. 38. ISSN 0139-5718.
- BEDNÁŘOVÁ, Zdeňka a kol. 2006. *Studijní materiál o problematice domácího násilí pro pracovníky OSPOD*. Praha: MPSV ČR, 2006. ISBN 80-86878-50-3.
- BECHYŇOVÁ, Věra, 2007. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*. Praha: IREAS. ISBN 978-80-86684-47-5.
- BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ. *Poslání a činnost*. [online]. [vid. 15. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/o-nas/poslani-a-cinnost/>
- CENTRUM LOCIKA. *O nás*. [online]. [vid. 15. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.centrumlocika.cz/o-nas>
- CIMRMANNOVÁ, Tereza, 2013. *Krize a význam pomáhajících prvního kontaktu: aplikace v kontextu rodinného násilí*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2205-7.
- CONWAYOVÁ, Helen L. 2007. *Domácí násilí: příručka pro současné i potenciální oběti se zákonem č. 135/2006 Sb. platným od 1. ledna 2007*. 1. vyd. Praha: Albatros Plus. ISBN 978-80-00-01550-7.
- ČÁP, David, 2009. *Výchovné poradenství: výklad je zpracován k právnímu stavu ke dni 1. 12. 2009*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. Meritum – výkladová řada. ISBN 978-80-7357-498-7.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila, 2009. *Forenzní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o. ISBN 978-80-7380-213-4.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila, 2020. *Domácí násilí, nebezpečné rodinné vztahy ve 21. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-806-8.
- DĚTSKÉ KRIZOVÉ CENTRUM, 2022. *Dětské krizové centrum*. [online]. [vid. 15. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.ditekrize.cz/o-detskem-krizovem-centru/>
- DUNOVSKÝ, Jiří, DYTRYCH, Zdeněk, MATĚJČEK, Zdeněk, 1995. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Vyd. 1. Praha : Grada Publishing. ISBN 80-7169-192-5.
- DUŠKOVÁ, Zora, 2014. *Traumatizující dopad domácího násilí na dítě*. ZŠ a MŠ Bohuslavice [online]. [vid. 7. 6. 2022]. Dostupné z: https://www.zsbohuslavice.cz/Ke-stazeni/Dopad_domaciho_nasili_Duskova.pdf?1584010438.

- ELLIOTTOVÁ, Michele, 1995. *Jak ochránit své dítě*. Praha : Portál. ISBN 80-7178-034-0.
- HAŠKOVCOVÁ, Helena, 2004. *Manuálek o násilí*. 1. vyd. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotních oborů. ISBN 80-7013-397-X.
- HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a postupy*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.
- HOUBOVÁ, Drahomíra a kol. 2008. *Psychologie pro právníky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-100-7.
- HRONOVÁ, Martina a kol. 2008. *Prevence násilí a práce se třídou*. In: Manuál pro učitele: Škola a děti vystavené domácím násilí. doc. Praha: ROSA. Dostupné z: přes kontakt info@rosa-os.cz
- HRONOVÁ, Martina, KUPCOVÁ ZELENDÁ, Adéla, ZAPLETALOVÁ, Jana. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2014. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování*. (č. j. MSMT-44400/2014). Msmt.cz [online]. [vid. 14. 6. 2022]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>
- HRUBÁ, Jana, 2006/2007. *Násilí v rodině a škola*. Učitelské listy, roč. 14, č. 9. ISSN 1210- 7786.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, 2017. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9.
- JEDLIČKA, Richard, 2004. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis. ISBN 80-7312-038-0.
- JŮVA, Vladimír, 2001. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. 1. vyd. Brno: Paido. ISBN 80-8593-195-8.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, ŽATECKÁ, Eva, RADOVAN Dávid, KORNEL, Martin, 2011. *Právo proti domácímu násilí*. Praze: C. H. Beck. Beckova skripta. ISBN 978-80-7400-381-3.
- LAZAROVÁ, Bohumíra, 2008. *Netradiční role učitele: o situacích pomoci, krize a poradenství ve školní praxi*. 2. upr. Vyd. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-169-0.

LINKA BEZPEČÍ. *Aktuality Sdružení Linka bezpečí* [online]. [vid. 15. 6. 2022]. Dostupné z: <https://spolek.linkabezpeci.cz/o-nas/>

MACHALOVÁ, Tatiana, 2014. *Domácí násilí: filosofická analýza pojmu*. Brno: Masarykova Univerzita. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity. ISBN 978-80-210-6765-3.

MAJÁK O.P.S. *Současnost*. [online]. [vid. 15. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.majakops.cz/index.php/o-nas-programy/soucastnost>

MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk, 2002. *Krizové situace v rodině očima dítěte: dětská závist : žárlivost, nevěra a rozvod : nový partner v rodině, nevlastní sourozenci : vzpomínky z dětství*. Praha: Grada. Pro rodiče. ISBN 80-247-0332-7.

MATOUŠKOVÁ, Ingrid, 2013. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada. Psyché. ISBN 978-80-7367-818-0.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, 2010. *Metodické doporučení MPSV č. 3/2010 k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech domácího násilí*. *Mpsv.cz* [online]. [vid. 14. 6. 2022]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/metodika_3.pdf/a539b71d-91ae-9ff1-ed5b-62211af03747 https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/metodika_3.pdf/a539b71d-91ae-9ff1-ed5b-62211af03747.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Legislativa a systém sociálně-právní ochrany*. *Mpsv.cz* [online]. [vid. 14. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/legislativa-a-system-socialne-pravni-ochrany>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2005. *Věstník z července 2005 - Koncepce poradenských služeb poskytovaných ve škole (č.j. 27 317/2004-24)*. *Msmc.cz* [online]. [vid. 14. 6. 2022]. Dostupné z: http://www.msmc.cz/file/38107_1_1.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2010. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování. Metodické dokumenty (doporučení a pokyny)*. (č.j. 21291/2010-28). *Msmc.cz* [online]. [vid. 12. 6. 2022]. Dostupné z: <http://www.msmc.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporučení-a-pokyny>

- MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2021. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. (č. j. MSMT-40117/2020-4). *Msmt.cz* [online]. [vid. 14. 6. 2022]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/56005/>
- MIOVSKÝ, Michal a kol. 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN, Univerzita Karlova v Praze & Togga. ISBN 978-80-87258-47-7.
- MIOVSKÝ, Michal, 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing. Psyché. ISBN 80-247-1362-4.
- PAPRSTEINOVÁ, Lucie, NAVRÁTILOVÁ, Jiřina, BOTEK, Libor, 2019, *Domácí násilí: příručka (nejen) pro pastorační pracovníky*. Praha: Karmelitánské nakladatelství. Orientace, svazek 70. ISBN 978-80-7566-149-4.
- PÖTHE. Peter. 1999. *Dítě v ohrožení*. Nakladatelství G plus G. ISBN 80-86103-21-8.
- SEDLÁK, Jiří. 2008. *Pomoc učitelů obětem domácího násilí: bariéry a mýty*. Pedagogická orientace, roč. 18, č. 3. ISSN 1211-4669
- SOBOTKOVÁ, Irena, 2016. Psychologie a její kontexty 7 (1). *Domácí násilí pohledu vývoje a ochrany dětí* [online]. [vid. 8. 6. 2022]. Dostupné z: http://psychkont.osu.cz/fulltext/2016/Sobotkova_2016_1.pdf
- STOPNASILI.CZ. *Děti svědci násilí* [online]. [vid. 8. 6. 2022]. Dostupné z: <http://www.stopnasili.cz/pomahajici-profese/deti-svedci-nasili/>
- STOPNASILI.CZ. *Pro preventisty ZŠ*. [online]. [vid. 8. 6. 2022]. Dostupné z: <http://www.stopnasili.cz/pro-skoly/pro-preventisty-zs/>
- STRAUSS, Anselm, CORBIN, Juliet. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert. SCAN. ISBN 80-85834-60-X.
- STRÍLKOVÁ, Patricie, FRYŠTÁK, Marek, 2009. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. Ostrava: Key Publishing. Právo. ISBN 978-80-7418-020-0.
- ŠEVČÍK, Drahomír, ŠPATENKOVÁ, Naděžda, 2011. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-690-2.
- ŠPATENKOVÁ, Naděžda. a kol. 2011. *Krizová intervence pro praxi*. Praha: Grada. ISBN 978-80-2624-3.
- ŠPECIÁNOVÁ, Šárka, 2003. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde. ISBN 80-86131-44-0.

- ŠVARŤÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ, Klára, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
- ŠVEC, Vlastimil, 1999. *Pedagogická příprava budoucích učitelů: problémy a inspirace?* Brno: Paido. ISBN 80-85931-70-2.
- TYŠER, Jiří, 2006. *Školní metodik prevence: soubor materiálů*. Vyd. 1. Most: Hněvín. ISBN 80-86654-17-6.
- ÚLEHLOVÁ, Dagmar a kol. 2009. *Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*. 1. vyd. Brno: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů v Brně. ISBN 978-80-7013-502-0.
- VÁGNEROVÁ, Marie, 2008. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-414-4.
- VANÍČKOVÁ, Eva, 2001. *Domácí násilí*. Praha: Růžová linka.
- VÍTKOVÁ, Marie, VOJTOVÁ, Věra, 2003. *Poradenství v rámci školy*. In: Otázky speciálně pedagogického poradenství: základy, teorie, praxe : učební text k projektu „Integrované poradenství pro znevýhodněné osoby na trhu práce v kontextu národní a evropské spolupráce“. Vyd. 2. Brno: MSD. ISBN 80-86633-23-3
- VITOUŠOVÁ, Petra, DURDÍK, Tomáš, *Zákon na ochranu před domácím násilím. Bílý kruh bezpečí* [online]. [vid. 5. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/aktuality/n144-zakon-na-ochranu-pred-domacim-nasilim>
- VOŇKOVÁ, Jiřina, HUŇKOVÁ, Markéta, 2004. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: ProFem. ISBN 80-239-2106-1.
- Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2005, částka 20 [vid. 12. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-72>
- Zákon č. 2/1993 Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 1993, částka 1 [vid. 4. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>
- Zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2016, částka 98 [vid. 4. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-251>

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2008, částka 91 [vid. 4. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273>

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2013, částka 112 [vid. 4. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-292>

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochrany dětí. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 1999, částka 111 [vid. 4. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2009, částka 11 [vid. 4. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2013, částka 20 [vid. 4. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45>

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2004, částka 190 [vid. 12. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563>

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. [online]. 2012, částka 33 [vid. 4. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Otázky k polostrukturovanému rozhovoru

Příloha č. 2: Vzor informovaného souhlasu

Příloha č. 3: Ukázka polostrukturovaného rozhovoru s respondentkou číslo 1

Příloha č. 4: Ukázka polostrukturovaného rozhovoru s respondentkou číslo 2

Příloha č. 1: Otázky k polostrukturovaném rozhovoru

1. Kolik Vám je let?

2. Na jaké pracovní pozici pracujete?

Doplňující otázka:

Jste třídní učitelka? Jaký předmět vyučujete?

3. Jak dlouhá je Vaše pedagogická praxe?

4. Jak byste stručně popsala/charakterizovala domácí násilí?

5. Jaké varovné signály (příznaky) Vás upozorní na to, že dítě mohlo být obětí domácího násilí?

Doplňující otázka:

Dokážete tyto příznaky rozdělit a zkonkretizovat?

6. Jaká je podle Vás úloha pedagoga při odhalování domácího násilí páchaného na dítěti?

7. Setkala jste se během své pedagogické praxe (či v současném zařízení) s dítětem, které bylo obětí domácího násilí?

Doplňující otázka:

Pokud ano, v kolika případech?

8. Pokud jste se setkala s dítětem, které bylo či je obětí domácího násilí, jakých konkrétních příznaků jste si u dítěte všimla?

9. Jaký postup jste zvolila v případě, že se potvrdilo, že je dítě obětí domácího násilí?

10. Vedla jste rozhovor s dítětem individuálně?

11. Vedla jste rozhovor s dítětem v přítomnosti jiných osob?

12. Co Vám pomohlo (nebo se domníváte, že by Vám pomohlo) danou situaci řešit?

13. Koho informujete v případě, že máte podezření, že je dítě obětí domácího násilí?

14. Nachází se v zařízení, kde pracujete, odborník (poradenský pracovník), který se specializuje na oblast domácího násilí, kde je obětí dítě?

15. Spolupracujete s tímto odborníkem (poradenským pracovník), případně jak?

16. Znáte nějaké organizace (zařízení), které poskytují pomoc dětem jako obětem domácího násilí?

17. Účastnila jste se školení (případně vzdělávacího kurzu) na téma domácí násilí?

Doplňující otázky:

Poskytuje zařízení, ve kterém pracujete, v tomto směru nějaké školení nebo poradenství?

Získala jste informace k této problematice na vysoké škole?

18. Myslíte si, že se zařízení, ve kterém pracujete, dostatečně věnuje školení pedagogů na téma domácí násilí?

19. Vedla jste jako pedagog nějakou aktivitu na téma prevence domácího násilí?

20. Je nějaký předmět v zařízení, kde pracujete, kde děti informujete o problematice domácího násilí?

21. Myslíte si, že díky Vaší profesi můžete lépe odhalit domácí násilí páchané na dítěti? (Pokud ano, proč?)

Příloha č. 2: Vzor informovaného souhlasu

VZOR

Informovaný souhlas k účasti na kvalitativním průzkumu

Já, níže podepsaný(á), souhlasím se svou účastí v kvalitativním průzkumu na téma: „Učitel a jeho úloha při odhalování domácího násilí na dětech“, který probíhá pro účely sepsání bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem byl(a) předem řádně informován(a) o průběhu a okolnostech průzkumu a že souhlasím se zpracováním údajů, které jsem poskytl(a). Zároveň беру на vědomí, že mám právo být plně informován(a) o průběhu kvalitativního průzkumu a svou účast ve kvalitativním průzkumu mohou kdykoliv přerušit či odstoupit. Také jsem porozuměl(a), že při zpracování dat je mi zaručena moje anonymita.

Podpis respondenta:

Datum:

Příloha č. 3: Ukázka polostrukturovaného rozhovoru s respondentkou číslo 1

1. Kolik Vám je let?

Je mi 36. Ještě 36 můžu říkat.

2. Na jaké pracovní pozici pracujete?

Učitelka prvního stupně.

Doplňující otázka:

Jste třídní učitelka?

Jsem třídní učitelka třetí třídy.

Jaký předmět vyučujete?

Úplně všechny, ale aprobaci mám hudebku. Takže můžu jakoby navíc hudebku brát i třeba na druhém stupni.

3. Jak dlouhá je Vaše pedagogická praxe?

Od roku 2009, takže třináct let teďka.

4. Jak byste stručně popsala/charakterizovala domácí násilí?

To je široký pojem docela, ale za domácí násilí považuji vlastně cokoliv, co se týče ať už fyzickýho kontaktu, nebo psychickýho, jako nátlaku osobně. Domácí násilí není jenom viditelné modřiny od mlácení, ale prostě fakt jako útlak jako psychicky. Takže takhle vidím domácí násilí.

5. Jaké varovné signály (příznaky) Vás upozorní na to, že dítě mohlo být obětí domácího násilí?

Nejčastěji modřiny, šrámy teda se přiznám. A potom u toho mého případu, to byla taková až vyschízovanost toho dítěte, které už prostě nevědělo, co chce. Jestli chce domů, nebo nechce domů. Bylo spíše psychicky týraný, nebylo úplně fyzicky, takže pak to bylo psychický zhroucení už.

Doplňující otázka:

Dokážete tyto příznaky rozdělit a zkonkretizovat?

Tak u fyzickýho násilí to jsou jasné modřiny, podlitiny, šrámy, dejme tomu. Třeba já jsem si s tím nesetkala, ale kolegyně se setkala i se spáleninama od cigaret a podobně. A pak to psychický násilí je fakt jako vystresovanost toho dítěte, nervový zhroucení, neschopnost třeba i komunikovat. Nebo že se dítě bojí jít domů.

6. Jaká je podle Vás úloha pedagoga při odhalování domácího násilí páchaného na dítěti?

Myslím si, že asi hodně důležitá, protože pokud s tím dítětem máte dobrý vztah, tak ono vám důvěřuje. V podstatě jste po matce i po otci takovej druhý nejdůležitější člověk. Jste s ním šest hodin denně, takže máte k němu prostě blízko, nějaký vztah a to dítě vám důvěřuje, tak se vám svěří. Takže si myslím, že jste taková ta opravdu studna, do které se on prostě svěřuje, a ta vrba, kam on přijde a může se svěřit. Takže tam ta role učitele je velmi důležitá, aby to zaprvé nepodcenil. Anebo za druhý, když je to dítě, který třeba má nějaké problémy jiný než jako násilí, tak aby to nezveličil, takže tam ta role fakt důležitá toho učitele.

7. Setkala jste se během své pedagogické praxe (či v současném zařízení) s dítětem, které bylo obětí domácího násilí?

Bohužel ano.

Doplňující otázka:

Pokud ano, v kolika případech?

Já přímo osobně jsem zažila jeden případ, kdy vlastně moje žákyně, právě sem tam u ní byla nějaká modřina a pak tam bylo psychický zhroucení, že nechce domů. A teď mám ve třídě teda chlapečka, u kterýho já už jsem nebyla, ale byl týranej a byl odebranej přímo policií, jako zásahovkou.

8. Pokud jste se setkala s dítětem, které bylo či je obětí domácího násilí, jakých konkrétních příznaků jste si u dítěte všimla?

Na tělocviku jsem objevila při převlíkání, to jsem objevila pár šrámů a modřin. Kdy to ona zametla pod stůl, že spadla a tak. Pak jednou přišla a měla bolestivou nohu, ale nebyla tam modřina. Tak jsem se ptala, co se stalo, tak nejdřív, že nic a pak mi řekla, že její maminka ji přetáhla berlí a že ji to bolelo, že proto pajdala. No a pak nastalo to psychický zhroucení. Ona se mi chodila svěřovat, trvalo to dva tři měsíce, kdy si mi stěžovala na to, že to není doma v pořádku. Nekonzkretizovala, nechtěla být konkrétní, ale že si chce jenom popovídat se mnou. No a potom vlastně po těch třech měsících se mi prostě složila a řekla mi, že nechce domů, ať jí zavolám někoho, kdo si ji vyzvedne jinej.

9. Jaký postup jste zvolila v případě, že se potvrdilo, že je dítě obětí domácího násilí?

Já jsem v podstatě, se přiznám, že to bylo poprvé. Takže jsem v tu chvíli, já jsem to chtěla řešit už dřív, ale to dítě mě prosilo, abych to neřešila, že si to nepřeje, že by mělo doma ještě větší zlo. Ona se mi poprvé svěřila s tím, že se doma musí o všechno starat, že je na ni maminka ošklivá, křičí na ni, pro ránu nejde daleko. Tak jsem si jí zeptala, jestli to mám řešit, jestli chce, abych to řešila, ona mi teď dva měsíce řekla, že ne, že si chce se mnou jen popovídat. No a potom, když se mi takhle zhroutila, tak jsem volala

první vedení a tam jsme se domluvili, že budu volat na sociálku přímo. Takže jsem volala na jejich pohotovost, tak jsem se dovolala a přijela paní ze sociálky, která si vlastně to dítě přebrala a bylo převedeno do ZDVOP v Liberci.

10. Vedla jste rozhovor s dítětem individuálně?

Jenom individuálně.

11. Vedla jste rozhovor s dítětem v přítomnosti jiných osob?

Měli jsme jednu konzultaci já, rodič a vlastně to dítě plus taková mediátorka, co tady je, abychom se domluvili. Potom byla případová konference, byla svolána v té době, kdy bylo dítě odebraný, tak potom nastala případová konference, která se konala na magistrátu tady v Jablonci. Potom vlastně sem přijel chomutovský OSPOD, přijel i jablonecký OSPOD a já jsem tady u toho byla i matka s tím otčímem.

12. Co Vám pomohlo (nebo se domníváte, že by Vám pomohlo) danou situaci řešit?

Psycholog na škole. Já si myslím, že by hodně pomohlo, kdyby tady byl. My tady máme metodika prevence, ale to prostě není psycholog. Psycholog by pomohl nejenom dítěti, ale třeba i mně. Se přiznám, že jsem z toho dlouhou dobu byla i já špatná, že jsem v podstatě, jako sice jsem jí pomohla, ale byla jsem špatná z toho, že jsem ji musela odtrhnout od té rodiny. Myslím si, že by také pomohlo, kdyby OSPOD udělal třeba i nějaké školení, stačí třeba jednou za rok, ale říct nám, můžete udělat tohle a zavolat tam.

13. Koho informujete v případě, že máte podezření, že je dítě obětí domácího násilí?

V prvotní chvíli by to mělo být vedení školy, kde se v podstatě domluvíme na nějakém postupu, a potom OSPOD.

14. Nachází se v zařízení, kde pracujete, odborník (poradenský pracovník), který se specializuje na oblast domácího násilí, kde je obětí dítě?

Ne, žádného odborníka na domácí násilí nemáme, se kterým bychom spolupracovali. Možná, a to netuším, metodik prevence, který tady je, ten by se možná mohl zaměřovat na domácí násilí, ale není to specializace, víte, jak to myslím. Na prvním stupni se o domácím násilím vůbec nemluví, ale je tu centrum Maják, který pořádá různé sezení pro děti. Ale jo, je tady ten metodik prevence. Ale jinak si myslím, že další jako takový tady není, jako psycholog.

15. Spolupracujete s tímto odborníkem, případně jak?

S metodikem prevence spolupracujeme. Při řešení té situace jsem s ním spolupracovala.

16. Znáte nějaké organizace, které poskytují pomoc dětem jako obětem domácího násilí?

Jedině OSPOD, přiznám se, nejspíše i Maják. Ještě mě napadá Linka bezpečí, kam dítě může zavolat a Bílý kruh. To je jediné, co mě napadá.

17. Účastnila jste se školení (případně vzdělávacího kurzu) na téma domácí násilí?

Ne, nikdy.

Doplňující otázky:

Poskytuje zařízení, ve kterém pracujete, v tomto směru nějaké školení nebo poradenství?

Máme vypracovanejš několik krizovejš plánů na různé situace, jak třeba postupovat. Takže v podstatě ano, když zjistíme nějaké domácí násilí na dítěti, tak máme zavolat vedení a potom OSPOD. Ale že by vysloveně nám poskytli nějaké školení, to ne.

Získala jste informace k této problematice na vysoké škole?

Už jsem dlouho z vysoké školy, ale já si myslím, že spíš jsem získala až jakoby v pozdějšm studiu, kdy jsem studovala jako výchovné poradenství. Takže tam jsme se až začali bavit jako víc. Že jako na klasickém magisterském studiu to bylo spíš jako psychologie dítěte, prenatální, postnatální období a jednotlivé vývojové fáze a tak. Ale neřešili jsme úplně tohleto. A pak nejvíce vám teda dodá na vejšce praxe, kdy se bavíte s těma ostatníma učitelkama, jako ona vám řekne, tohle dítě je prostě z takový rodiny, tohle dítě to má doma takový. Ale vysloveně na vysoký škole, že by nám někdo udělal třeba seminář na téma domácí násilí, to ne. Pak jsme se bavili o domácím násilí až jakoby výchovný poradce, co jsem studovala 2 roky.

18. Myslíte si, že se zařízení, ve kterém pracujete, dostatečně věnuje školení pedagogů na téma domácí násilí?

Myslím si, že přímo na tohle téma jsme žádné školení neměli, ale měli jsme třeba školení i jako na typologii těch dětí, abychom s nimi uměli pracovat, abychom poznali ty děti, ale přímo na domácí násilí ne.

19. Vedla jste jako pedagog nějakou aktivitu na téma prevence domácího násilí?

V té páté třídě, co se to stalo, tak ano. Nastala vlastně situace, že ta dívka byla ze dne na den odebraná, přestala chodit do školy a děti se ptaly. Takže první týden jsem to nechtěla úplně řešit, než se dořeší ta situace, protože tam to bylo tak, že ji matka přemlouvala, ať se vrátí. Šlo o to, jestli to ustojí to dítě, protože pro ni to bylo těžký. Po týdnů jsme si o tom s dětmi mluvili. Udělali jsme si komunitní kruh a začala jsem téma, jestli vědí, co je domácí násilí a tak. Tak popisovali, že když jako pán bije svoji manželku, to bylo teda nejčastějš. Netušili, že to může být i třeba psychický týrání, typu nepustím tě ven a tak. Oni to spíš berou jako fyzično, takže to jsme si vysvětlili.

A pak teda jsem bohužel musela i jakoby ne říct úplně všechno, ale řekla jsem, že tohle podobně zažívala jejich spolužačka a že prostě k nám nebude chodit.

20. Je nějaký předmět v zařízení, kde pracujete, kde děti informujete o problematice domácího násilí?

Na prvním stupni máme výhodu tím, že si učíme všechno, takže to můžu zařadit kamkoliv. Ale nejčastěji jako do prvouky, kde se v podstatě berou i mezilidské vztahy, takže do prvouky. V té prvouce právě probíráme mezilidské vztahy, to vlastně už bereme od první třídy celkově, ne jenom rodinu, ale jak se k sobě kamarádi chovají, že tam by nemělo být násilí. A plus jsme třeba i probíraly téma dětský domov, protože jsme braly, kde bydlím. Tak jsme si vysvětlovaly, že některé děti bydlí i v dětském domově, proč se tam dostaly a tak. A potom v tom čtení jsou různé články i v čítance. Jednou jsme četly různé příběhy o tom, že si tam někdo ubližuje. Takže hlavně v prvouce a ve čtení.

21. Myslíte si, že díky Vaší profesi můžete lépe odhalit domácí násilí páchané na dítěti? (Pokud ano, proč?)

Myslím si, že ano, rozhodně víc než třeba lékař, který to dítě vidí jednou za půl roku a samozřejmě uvidí nějakou modřinu jednou za půl roku a dítě samozřejmě řekne, že já jsem spadlo. Když to já jsem s nimi v neustálém kontaktu, a když jdu na ten tělocvik, tak o té přestávce jsem s nimi, musíte na ně dohlédnout a vidíte je se převlíkat, takže si můžete všimnout těch příznaků. A pak si myslím, že opravdu po té rodině, jsme my taková ta druhá instance, která je jejich druhou rodinou. Jsou tady některé děti, které jsou tady čistě od rána do půl páté odpoledne. Takže ne jenom já, ale i vychovatelky jsou pro ně prostě rodina a svěří se nám. Takže ano, myslím si, že mám možná větší pravděpodobnost to odhalit než jiné profese.

Příloha č. 4: Ukázka polostrukturovaného rozhovoru s respondentkou číslo 2

1. Kolik Vám je let?

Bude mi 55.

2. Na jaké pracovní pozici pracujete?

Jsem učitelka prvního stupně.

Doplňující otázka:

Jste třídní učitelka?

Ano, učím druhou třídu.

Jaký předmět vyučujete?

Vyučuju všechny předměty.

3. Jak dlouhá je Vaše pedagogická praxe?

33 let.

4. Jak byste stručně popsala/charakterizovala domácí násilí?

Co mě obecně napadne, no určitě mě napadne opakované bití nějaký, ale i takový to psychický vydírání, prostě slovní vydírání, osočování.

5. Jaké varovné signály (příznaky) Vás upozorní na to, že dítě mohlo být obětí domácího násilí?

Mezi dětmi se dá postřehnout v rozhovoru nějaký signál, například strach. A například při tělocviku člověk vidí, když se ty děti převlíkají třeba nějaké modřiny i šrámy. Nebo málo komunikují s ostatními dětmi.

Doplňující otázka:

Dokážete tyto příznaky rozdělit a zkonkretizovat?

Nikdy jsem to přesně nestudovala, ale u toho dítěte to bylo fakticky to bití, měl modřiny. A to dítě bylo takový úzkostný, že uhnou. Jsou prostě takový bojácný, zvláštní. Takže do toho fyzickýho násilí bych zařadila právě to bití, modřiny. No a do té formy psychický tam bych zařadila tu úzkostlivost, asi i tu bojácnost.

6. Jaká je podle Vás úloha pedagoga při odhalování domácího násilí páchaného na dítěti?

No úloha, samozřejmě oznamovací povinnost, takže hlásit to musím. Člověk musí hodně vážit, co udělat, prostě jestli už to půjde hlásit, nebo ne, protože se pohybuje na tenkým ledě. Zeptat se rodičů, nezeptat se jich. Ptát se dětí, neptat se dětí. Prostě jak to udělat, takže řešit to člověk rozhodně musí.

7. Setkala jste se během své pedagogické praxe (či v současném zařízení) s dítětem, které bylo obětí domácího násilí?

Ano.

Doplňující otázka:

Pokud ano, v kolika případech?

Bylo to v jednom.

8. Pokud jste se setkala s dítětem, které bylo či je obětí domácího násilí, jakých konkrétních příznaků jste si u dítěte všimla?

No, ta celá rodina toho kluka byla taková divná, zvláštní. Prostě táta byl kriminálník, kluci byli bráchové a mezi nimi měla matka ještě jednoho chlapečka, který jako malý miminko snědl nějaký léky a zemřel. A ten starší vyrůstal s tím, že ta jeho máma mu to kladla za vinu, že ho nepohlídal. On v té době byl malej kluk, když ho hlídal. Takže ta máma to měla v sobě asi někde a na ty kluky byla fakt ošklivá. No a vyvrcholilo to tím bitím hadicí, prostě pak už to jen jelo. Vlastně ten kluk měl na zádech a na boku modřiny od té hadice. Jinak s těmi kluky jsme řešili na začátku drobné krádeže, oni na druhou stranu byli gentlemani. Ten starší, ten vždycky pozdravil. No ale postupem času se v kolektivu začal stranit, přestal mluvit s dětmi a postupně to eskalovalo do toho násilí fyzického.

9. Jaký postup jste zvolila v případě, že se potvrdilo, že je dítě obětí domácího násilí?

Když jsem si byla jistá, prostě děti před tělocvikem na to poukázaly a pak jsem si to pohlídala i já. A protože se to nějak zopakovalo, tak pak už jsem s tím klukem mluvila stranou, šli jsme spolu do mého kabinetu, aby nás nikdo nerušil a aby se cítil bezpečně. No, nejprve jsem se ho zeptala, jak se má a tak, aby se cítil příjemně a hlavně bezpečně, že se mi může svěřit. Pak jsem se ho zeptala na ty modřiny a nějak jsme dostali k tomu, že on to vlastně potvrdil, že ho doma mlátí. Tak potom jsem to prostě ve velmi krátké době hlásila vedení školy. Načež ho okamžitě paní sekretářka vedla do nemocnice na nějaký posudek. To bylo nejdříve u toho staršího klučiny a pak v krátký době tuším, že do čtrnácti dnů, že to stejný máma zopakovala u toho mladšího. Takže postup byl stejnej. Pak už se vlastně rozjelo to šetření. Bylo to velmi nepříjemný.

10. Vedla jste rozhovor s dítětem individuálně?

Ano, vedla.

11. Vedla jste rozhovor s dítětem v přítomnosti jiných osob?

Ne, to nevedla. Člověk si musel poradit s tím, co sám sehnal.

12. Co Vám pomohlo (nebo se domníváte, že by Vám pomohlo) danou situaci řešit?

Těžko říct, jako řešila jsem ji s nejlepším vědomím a svědomím, jak to prostě šlo. Snažila jsem se za každou cenu pomoci tomu dítěti. Ale co by pomohlo, těžko říct. Já nevím, možná nějaká školení, ale v té době žádná nebyla. Těžko říct, jestli by něco pomohlo, jestli by se tomu dalo i předejít, asi ne.

13. Koho informujete v případě, že máte podezření, že je dítě obětí domácího násilí?

Bylo to vedení školy. Pak už to šlo na OSPOD, který informoval vedení školy. Asi jsem byla v kontaktu se sociální pracovníci, protože jsme řešili ty krádeže předtím. Tak ten OSPOD už věděl o té rodině, že je taková zvláštní a že tam jsou nějaké problémy. A co se týče toho samotného bití, to už běželo tak rychle, tak na konci vyučování přišla paní z OSPODU a taky ostraha ze soudu a řekly nám, sbalte klukům věci, nic neříkejte, jedou prostě do domova. To bylo takový z hodiny na hodinu, bylo to takový krutý.

14. Nachází se v zařízení, kde pracujete, odborník (poradenský pracovník), který se specializuje na oblast domácího násilí, kde je obětí dítě?

Já si myslím, že vyloženě tady u nás, že by byl nějaký specialista na domácí násilí, to si nemyslím. Je tu metodik prevence, který asi projde leckterým školením a má asi více znalosti ohledně domácího násilí než my učitelé. Ale že by byl tady odborník nebo nějaký jiný pracovník jenom takhle zaměřený a že bychom s ním pracovali, to si nemyslím.

15. Spolupracujete s tímto odborníkem, případně jak?

Po takovýto zkušenosti, vlastně jsem od té doby nic takového neřešila. Mám malé děti, točím první a druhou třídu, takže ani neřeším nějaký výrazný výchovný problémy, že bych to musela opravdu řešit s metodikem, takže snad asi ne.

16. Znáte nějaké organizace, které poskytují pomoc dětem jako obětem domácího násilí?

Na koho bych se třeba obracela, tak to by byl třeba Maják, ale i etoped. Ale člověk by to řešil v momentě, kdyby potřeboval buď nějakou informaci od toho metodika nebo bych si zjišťovala informaci na internetu, koho v tu chvíli mám oslovit. Taky mě třeba napadá i Linka důvěry.

17. Účastnila jste se školení (případně vzdělávacího kurzu) na téma domácí násilí?

Ne, žádného jsem se nezúčastnila.

Doplňující otázky:

Poskytuje zařízení, ve kterém pracujete, v tomto směru nějaké školení nebo poradenství?

Ne.

Získala jste informace k této problematice na vysoké škole?

Ne.

18. Myslíte si, že se zařízení, ve kterém pracujete, dostatečně věnuje školení pedagogů na téma domácí násilí?

U nás, já bych to neřekla, že se věnuje, takhle bych to nepostavila. My buď dostaneme nějaký školení, že je škola organizuje pro celý pedagogický sbor. Anebo prostě to, co si my vybereme, to nám většinou pan ředitel posvětlí a my se tich školení účastníme. Takže že by konkrétně, že bychom měli někdo z nás tohle školení, to nemáme. Nikdy jsme nedostali nabídku jako na školení domácího násilí, to ne.

19. Vedla jste jako pedagog nějakou aktivitu na téma prevence domácího násilí?

Myslíte ve třídě? Tak to jsem nevedla.

20. Je nějaký předmět v zařízení, kde pracujete, kde děti informujete o problematice domácího násilí?

Tady u těch malejch spíš v prvouce na to občas člověk narazí. Děti se pak rozpovídaj, takže se třeba dostaneme i k adopcím dětí, k těm rodičům, kteří se tak opravdu nestaraj, jak by měli, že se můžou chovat i zle. Takže spíš taková jen diskuse, ne moc hluboká, protože ony by to nepobraly ještě.

21. Myslíte si, že díky Vaší profesi můžete lépe odhalit domácí násilí páchané na dítěti? (Pokud ano, proč?)

Tak trávím s těmi dětmi mnoho času, takže si myslím, že ano. Že když to třeba bude soused, který něco třeba uslyší, ale jak říkám, ty děcka ten učitel prostě zná, a jak jste s nimi v tom přímém kontaktu, tak si můžete všimnout určitých známek toho domácího násilí. A taky v případě, že se něco děje, tak víte, že se něco děje, protože v té první a druhé třídě jste ve velkým kontaktu s dětma, víme o těch rodinách, prostě hodně jsme blízko s dětma po těch rodičích. Takže když se něco děje, když je něco jinak než běžně, tak si toho člověk všimá, že je dítě smutnější než včera, především nebo že není veselý.